శ్రీమతి కళ్ళేపల్లె వెంకటరమణమ్మ,
పత్రికాధిపురాలు.

Reg. No. M. 1587.

శ్రీ

ఆంధ్రలక్ష్మి.

సంపుటము 2. మాసపత్రిక. సంచిక 3.

రాజపోషకులు.

శ్రీ భార్గవపాడి దివాన్ బక్షి మహాపాత్రులుంగారు, మాల్కాండాయి బారుక

శ్రీ వరదా కామేశ్వరరావు నాయుడు గారు

శ్రీ శ్రీ శ్రీ మహారాణీ సాహెబా వారు, తునిసంస్థానము

శ్రీ శ్రీ శ్రీ రాణీ కాకర్లపూడి అప్పలనరసాయమ్మ అయ్యగారు
రామచంద్రపురం

శ్రీమతి, వాడ్రేవు పద్మనాభమ్మగారు పిఠాపురం

పోషకులు.

శ్రీమతి గాదె మాణిక్యమ్మ గారు

" గజవిల్లి సుభద్రమ్మ గారు

" [illegible]మర్తి రాజ్యలక్ష్మమ్మ గారు

" ఉన్నవ మహాలక్ష్మమ్మ గారు

" ఫోర్ణ అన్నపూర్ణమ్మ గారు

" చా గుడి కైలాసమ్మ గారు

" దుగ్గిరాల గానాంబ గారు

" సోమయాజుల లక్ష్మీనరసమ్మ గారు

" [illegible] చంద్రమతమ్మ గారు

" [illegible] రే కా సుబ్బమాంబ గారు

మహారాజశ్రీ [illegible] రావు బహదూరు సత్యవాడ సూర్యనారాయణ [illegible] ప్రసాదరావు

" [illegible] జా సూరయ్యరాజు గారు (పంతులుగారు)

" [illegible] బుచ్చయ్యశ్రేష్ఠి గారు

" [illegible] బి. శ్యామసుందరరావు బ్యారిష్టరు

మ॥రా॥రా॥ బెండాళం మృత్యుంజయనాయుడు గారు

" అల్లిడి నారాయణనాయుడు గారు

" వలపల కామోజీ నాయుడు గారు

" కో. కా. అప్పారావు నాయుడు గారు

" అప్పికట్ల సుంబనాథం పంతులు గారు

" మురుకుట్ల శివరామకృష్ణ భుక్త గారు

" వల్లి శివయ్య గారు

సహాయులు.

శ్రీమతి వరహాగిరి వెంకట[illegible] గారు

" [illegible] గారు

" [illegible] గారు

" [illegible] గారు

" [illegible] గారు

" [illegible] గారు

" [illegible] గారు

" [illegible] గారు

" [illegible] గారు

" [illegible] గారు

" [illegible] గారు [illegible] ముద్రాపక్, [illegible]

మ॥రా॥రా॥ [illegible] గారు

" [illegible]

" [illegible] గారు

" [illegible] గారు

మ॥రా॥రా॥ [illegible] పంతులు గారు

" [illegible] గారు

మ॥రా॥రా॥ కోశవల్లె అజ్జనరసింహమూర్తి గారు
,, తాటికొండ తిర్మలనారాయణ గారు
,, జయంతి లచ్చయ్య పంతులు గారు
,, మోటుమర్తి సీతారామస్వామి గారు
,, కోటి కృష్ణమూర్తి శెట్టి గారు
,, తిత్తి బలరామస్వామి నాయుడు గారు
,, తిత్తి జానకిరామస్వామి నాయుడు గారు
,, అయినాల పాపయ్య నాయుడు గారు
,, మేడిమి కొండలస్వామి నాయుడు గారు
,, శ్రీనాథ సోమసుందరం గారు
,, శెట్టి అప్పలస్వామి నాయుడు గారు
,, పూజారి శ్రీనివాస గోపాల పంతులు గారు
,, మల్లిడి సన్యాసి గారు ఈ మూడు కృష్ణాజిల్లా

ఆ ధర్మశాస్త్ర మొకటించవలెను.

[illegible] నాయనిగారు [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible], [illegible] [illegible], [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] [illegible] శాస్త్రకము.
చందాదారులకు పనులు వెలతే [illegible],

శ్రీమతి కళ్లేపల్లి వెంకట రమణమ్మ

పత్రికాధిపురాలు.

వి ష య సూ చి క.

1. ప్రార్థనము:— శ్రీయుత కళ్లేపల్లి శివరామయ్యగారు
2. బాలనీతికథ.— పత్రికాధిపురాలు
3. లోపాముద్ర:— శ్రీమతి వేములు చంద్రమతమ్మగారు
4. సతీహితము:— ఒక బాలిక
5. ఆర్తశరణ్యము:— శ్రీయుత ఉమాశ్రీపాకవిగారు
6. వసువు:— శ్రీమతి గుండు అచ్చమాంబగారు
7. ఆంధ్రలక్ష్మి:— శ్రీయుత బాలకవి అన్నంరాజు సత్యనారాయణమూర్తిగారు
8. శారదలేఖలు:— శారద
9. సుభాషితరత్నావలి:— శ్రీయుత గాణాపత్య కళ్లే వెంకట సుబ్రహ్మణ్య శా

విజ్ఞాపనము.

మన ప్రాచీ నాధునిక కాలముల యుచ్ఛ నీచదశలను గూర్చిన విషయములన్నియు నెల్లరకుం దెల్లంబె. మనలను యీ స్థితికిఁ దేవలయునను కోరిక లెల్లవిద్యాధికుల యుల్లంబులఁ బల్లవించి యుండుటయు నిక్కంబె. మనదశ కాలపరివర్తనానుగుణమని కొందఱును, కలికాలప్రభావమని కొందఱును, విఫలప్రయత్నులై మఱికొందఱును, బ్రతిఘటించుట నిష్ప్రయోజనమని నిరుత్సాహులై నిశ్చలతవహించి యున్నారు. సాహసముగల కొందఱుమాత్ర మింకను బ్రయత్నించుచున్నారు. వారే సంస్కర్తలు. వారిబోధనలే పత్రికలు.

మనఖండ మనేక భాషలతో నిండి యుండుట చేతను, మన మాతృభాషగాని రాజభాషగాని సామాన్యజన వేద్యము గాకపోవుటచేతను, ఏదేశసంస్కర్త లాదేశభాషలయందే పత్రికలనుబ్రచురించి యందఱి కందుబడిలో నుండుటకై స్వల్ప చందాల నేర్పఱచి యెల్లపల్లెలఁబట్టణములఁ బాఱఁజల్లుచున్నారు. విశ్వశ్రేయోభిలాషులకు విఘ్నదాయకములగు విపత్తులు మెండగుటచే నెందఱో వైకుంఠయాత్ర కేగిరి. ఎందఱో శ్రీకృష్ణ స్వస్థాన మలంకరించిరి. ఎందఱో సన్యాసులైరి. ఎందఱెందఱెట్టి వ్యయ ప్రయాసములకోర్చి పాటుపడుచున్నారో బాగుగఁ బరిశీలించినఁ దేటతెల్లమగును. ఎంతశ్రమనైననోర్చి వివిధభాషల వివిధగతుల, వివిధవిషయముల, బోధించు పత్రికలు మాత్రము వెల్లివిరియుచున్నవిగాని వానికిఁ బోషకులుగాని సహాయులు

గాని చందా దారులుగాని తుదకు నుచితముగా పంపినఁ జదువు వారుగాని చదివిన నాలకించు వారుగాని యాలకించిన నాచరించు వారుగాని యంతగాఁగానరారు. ఇఁక మనమెట్లు వభ్యుదయ మందఁగలము. కష్టనిష్ఠురములు కర్తలవిగాని, :—
శ్లో॥ కర్తా కారకశ్చైవ ప్రేరకశ్చానుమోదకః సుకృతం దుష్కృతఞ్చైవం చత్వారి స్సమభాగినః అనుటచే లాభాలాభములెల్లవారి వగునుగదా ! సుమారొకలక్ష యిరువదివేలమైళ్ల విస్తీర్ణమును, ముప్పదుకోట్ల జనసంఖ్యయు గల మనదేశమున దేశోపకారపారీణులు లేరనఁగలమా ? ఉన్నారు. పురుషులలో వెయ్యికొకరు, స్త్రీలలో లక్షకొకరు. వారివలననే మన దేశమును మతమును నామావశిష్టములు కాకుండ నిలచియున్నవి. వీనిం బ్రాచీనౌన్నత్యదశకుఁ దెచ్చుటకు వీరుచాలరు. బ్రహ్మాండమంతకు నాదర్శకురాలగు భారతమాత కాళ్లువిరిగి నేలఁగూలినది. ఆమెను లేవనెత్తుట కొందఱచే నగునా ? ఎందఱో సాహాయ్య మొనరింపవలయును.

మన ప్రాచీనౌన్నత్యమునకు మూలకారణమైన స్వార్థత్యాగము పశ్చిమాభిముఖమై పారిపోయినది. ఆస్థానమును స్వార్థపరత్వ మాక్రమించినది. అందువలన మనలో ననేకులు సర్వజీవులకు సామాన్య గుణమగు స్వాభిమానమునకుఁ గూడఁ దిలోదకము లిచ్చిరి. సమర్థులగు పురుషుల మాటయే యిట్లుల నుండ నబలలగు నాఁడువారి మాట నుడువ శక్యమా ! మా

స్వానుభవము నొకింత సూచించెదను. బాకీచందాల వీ. పీ. లనంపుటవలన నష్టమనియు, మనీయార్డరు మూలమున నంపుదమనియు, నిష్టము లేనివారు తెలుపుదురనియు, నటులఁ దెలుపనివారో జనవరినెలలో వీ. పీ. ల నంపెదమనియు స్వీకరింపుడనియుఁ బ్రార్థింపుచు గత డిశంబరు పత్రిక నంపితిమి. ఉత్తమోత్తము లగు కొందఱుమందిమాత్రము మనీయార్డరులమూలమున నంపిరి. తక్కినవారు మిన్నకుండిరి. ఇష్టములేకపోయినను రెండుకానుల కార్డునకు లోభించి యుండురనియు నట్టివారీసంచికను తిరుగఁ గొట్టవచ్చుననియు, నూహించి పలువుర ప్రత్యుత్తరములులేక పోవుటచే గత సంచికలోఁ బ్రచురించినరీతి నీ సంచికను వీ. పీ గాఁ బంపలేదనియు మొదలగు విషయములతో బ్రార్థింపుచు జనవరినెల సంచికను నంపుకొంటిమి. ప్రత్యుత్తరము లేమియు లేకపోవుటచే మచ్చుచూచుటకై ఫిబ్రవరినెలలో ముప్పదిరెండు వీ. పీ. ల నంపితిమి. ఇరువదిమంది పురుషులలో నైదుగురుమాత్రమే త్రిప్పివేసిరి. పండ్రెండుగురు స్త్రీలలోఁ బదిమంద్రు త్రిప్పివేసిరి ఇందువలన మాసోదరీమణులకన్న నధికమగు స్వాభిమానము మా సోదరబృందమునకే కలదని మేము సంతసించితిమిగాని స్త్రీవిద్యాభ్యుదయమునకై చేయఁబడిన ప్రయత్నము లెంతవఱకు నెఱవేఱినవో తెలియుటకై తేటపఱచితిని. ఇట్టి స్వాభిమాన హీనతను గూర్చి నాసోదరీమణులలోఁ గొందఱను బ్రశ్నింపఁగా మగవారొప్పుకొనలేదని యుత్తరమిచ్చిరి. వస్తువుల

క్రింద లతలు దుస్తులక్రింద వేలు, నాటక ప్రదర్శనాది ముచ్చటలక్రింద నూర్లును వాచవులక్రింద పదులును వెచ్చింపుచున్న మగవారు, సర్వస్వము తమ యధీన మొనరించిన మగవారు, తమ కనుకూలురగు మగవారు, తమ గృహారాణులు, మంత్రులు, నర్థాంగులు, సహధర్మచారిణులు నగు నాసోదరీమణుల కేడాదికి రెండురూక లీఁజాలకపోయిరన్న నమ్మువారుందురని తలంచు నానెచ్చెలుల యిచ్చకపుముచ్చటల కచ్చెరు వందుచున్నాను.

ఇట్టి సాఁకువాఁకులచేఁ దప్పించుకొననెంచక మాయుద్యమము మంచిదనియు. మన సోదరీ తిలకములయొక్కయు మన దేశముయొక్కయు నభ్యుదయార్థమనియు, నిర్వాహక భారమును వహించుటలో మన సోదరితో పాటు మనమును బాధ్యులమనియు, స్వాభిమాన పూర్వకమగు ప్రేమతోఁ జేయూతనిచ్చి సాహాయ్యమొనరింప నా సోదరీమణులను, అట్టి స్వాభిమానమెఱుఁగని తమముద్దరాండ్రకు సుద్దులు నేర్ప సోదరబృందమును బ్రార్థించుచున్నాను. వారి యనుగ్రహాన మాయుద్యమము నిర్విఘ్నముగ నభ్యుదయ మందఁజేయ దీనజన పారిజాతమును దానవాంతకున కనేక నమస్కారముల నాచరించుచున్నాను.

ఈమాసమున వివాహాది శుభకార్యములు నమ్మువారి సందడులు మొదలగు నుత్సవము లగుటచేఁ బనివారు పనికి రాకపోవుటచే నీ విలంబమును మన్నింపఁ గోరుచున్నాము.

శ్రీ

ఆంధ్రలక్ష్మి.

శా॥ శ్రీ రమ్యంబగు నాంధ్రదేశ మహిళా శ్రేణీకరోద్భాసమై
నారీలోక మనోగతాంధ తమసా జ్ఞానార్క విజ్ఞానమై
ధీరోదార వివేక ముఖ్య సుగుణా ధేయంబునై యింపు సొం
పారన్ వర్ధిలి "ఆంధ్రలక్ష్మి" మనుమీ ఆచంద్ర తారార్కమున్

సంపుటము 2 | బరంపురం, గంజాంజిల్లా. మాఘము - ఫిబ్రవరి 23. | సంచిక ౫

ప్రార్థనము.

ఉ॥ లోకము దైవమన్నుగుడి * లో పరమార్థము సత్యమైన నా
గాక గ్రహింపశక్యమె సు * శ్రీప్రభుఁడౌ హరియెడ నెప్పుడున్
భీకర నారకంబువలె * భీష్మకలిప్రభుఁ డేలుచుండు న
స్తోక విపత్పరంపరల * చోటిలయేడను లోకనాయకా

ఉ॥ లోకమునందసహ్యమెద * లోనుదయింప విరక్తులై బుధా
నీకము లోకమున్విడిచి * నీకడ కేగిన నిత్యసౌఖ్యమం
చేకమనస్కులై వ్రతము * లేర్పడఁ జేయఁగ నెట్లు గోచు నీ
లోకము నీవె యన్నుగుడి * లోని యథార్థము లోకనాయకా

బాలనీతికథ.

పూర్వకాలమున ధర్మము లోపమేమియులేక నిండుగా నాలుగు పాదములతో నుండేది. అందువలన చరాచర జంతు జాలములన్నియు మనతో మాటలాడుచు నుండేవి. కాని వాసము మనకు వరముదయాపరుండగు పరమేశ్వరుండిచ్చిన జ్ఞానమును దుర్వినియోగముచేసి కామ క్రోధ లోభ మోహ మద మాత్సర్యములను నరి షడ్వర్గములకు లోనై విషయ లోలత్వమున నధికమగు పాపము లొనరించు చుండుటచేత క్రమక్రమముగా నన్నియు మనయందసహ్యముగలిగి మనతో మాటలాడుట మానివేసినవి. ఆకాలమును సత్యకాలమనియు నీకాలమును కలికాలమనియు వాడుచున్నారు.

ఆ సత్యకాలమున మన భరతఖండమున నిషధము, విదర్భము, అను రెండు దేశములు ధనధాన్య సమృద్ధములై పుణ్యపురుషులతో నిండి మిగుల ప్రసిద్ధిగాంచియుండెను. నిషధ దేశమును వీరసేనుఁడు, విదర్భదేశమును భీముఁడు, అను రాజులు పాలించుచుండిరి. వీరసేనునకు నలుఁడను పుత్రుండును, భీమునకు దమయంతి యను పుత్రికయుఁ గలిగి దిన దిన ప్రవర్ధమానులై, అట్టి సుగుణగణాలంకారులు, రూపలావణ్యోపేతులు, నదివరకుఁ బుట్టియున్నవారిలో లేరను కీర్తిఁ గాంచి యుండిరి. నలుని వరింపఁగోరని కన్యకా తిలకంబులును, దమయంతీ కరగ్రహణం బభిలషింపని పురుష పుంగవులును, ముల్లోకంబుల లేకుండిరి. అందువలన నలుని దమయంతియు, దమయంతిని న

లుండును, పెండ్లి కూడ నాసక్తచిత్తులై యుండిరని తెలుపకయే తెలియుచున్నది. ఇంద్రాది దిక్పాలకులు కూడ దమయంతి నెట్టులనైనఁ బరిణయమాడఁ బ్రయత్నించుచుండిరి. అట్టిచో వారి పాదరజంబునైనఁ బోలఁజాలని నలుని దమయంతి వరించునా? ఈసందేహము దమయంతీ బద్ధానురాగుండగు నలుని బీడింపఁ జొచ్చెను. అందుచే నలుఁడు విరహానలంబునఁ బరితపించుచుండెను. చిత్తంబు పరాయత్తంబుగావించిన గొంతశాంతి యలవడునేమో యని యొకానొకదినమ్మునఁ గతిపయ పరివారసమేతుండై వాహ్యాళివెడలెను. ఆ విహారంబువలన మనశ్శాంతి చేకూరకపోయెను. విలాసోద్యానంబు దజ్జకేతెంచెను. పరిజనంబు నచ్చోనిల్పి తానొక్కరుండు పాదచారియై లోనఁ బ్రవేశించి విహరించుచు నొక పద్మాకరతీరంబున నిలచి దిశలఁ బరికించెను. ఒక పద్మాంత పత్రంబునీడ కనులు మూసికొని సుఖనిద్రనున్న నొక రాజహంసం గాంచెను. వంచించి పొంచి దానిం బట్టుకొనెను. అదియు మేల్కాంచి కంచు గీచినటుల నరచుచు పట్టు విడిపించుకొనఁ బ్రయత్నించెను. తక్కిన జలవిహంగములన్నియు భయంబునఁ గూయుచు నెగసి విహాయసంబున సంచరించుచుండెను. హంసరాజంబు పట్టు విడిపించుకొనఁజాలక విఫలప్రయత్నమై కన్నీరు మున్నీరుగా నేడ్చుచు నా భూపాలతిలకునితో నిట్లనెను.

“ఓ రాజా! నీవిచటనున్న జాడ నెఱింగియు నీవు పురుషో

త్తముఁడవని విశ్వసించి సుఖనిద్రనుంటిని. ఉత్తములు తమ్ము నమ్మిన పగవారినైనఁ జెఱుపనొల్లరు. అట్టిచో నుత్తమోత్తముండవని పేరుగాంచిన నీవు నన్ను హింసింప న్యాయమా? హింసకశాత్రవులయెడఁ జూపఁదగినదిగాని మునులవలె జంతువులఁ దపంబొనరించు మాబోంట్లపైఁ జూపఁదగినదికాదు. నేను లేమిచేఁ దల్లడిల్లుచున్నవాఁడను. అభిమానముగల బంధువులు లేరు. తలిదండ్రుల కేకపుత్రుండను. తండ్రి లేఁడు. తల్లి కండ్లుకానరాని ముక్కాలిముసలి. నాయిల్లాలు ముద్దరాలు పతివ్రతాశిరోమణి. పిల్లలందరు శిశువులు. వీరినందఱఁబెంచు భారమంతయు నాతలనె నిల్చియున్నది. కరుణించి రక్షింపుము" ఇట్లు దీనాలాపంబులఁ బ్రార్థించు నా మానసౌక బిడౌజుని కనుఁగ్రుడ్ల వేఁడి కన్నీరు గారుచుండెను. కృపాళుండగు నా నృపాలుండు దానిం గాంచి "రాజహంసంబ! పొమ్ము సుఖంబుండు" మని విడిచిపుచ్చెను. ఇట్లు ముక్తిఁ గాంచిన మరాళంబు చచ్చి బ్రతికిన వానివలె మిగుల సంతసింపుచు తన బంధుమిత్రాదులతోఁ గొంతతడవు క్రీడించి క్రమ్మరవచ్చి ఆ రాకుమారుని హస్తపల్లవంబున నిల్చి యిట్లనెను.

"ఓ నృపాలతిలకా! నేను నీచేఁజిక్కితిని. మృగయావినోదంబున నన్ను జంపినను నీకుఁ బాపంబులేదు. అట్టిచో నన్ను విడిచిపుచ్చి నా ప్రాణమ్ములఁ గాపాడితివి. కృతజ్ఞతాసూచకంబుగఁ బ్రత్యుపకారం బొనరింప నిచ్చఁబొడమఁ దిరుగవచ్చితిని.

జగద్విఖ్యాత బలపరాక్రమ సంపన్నుండవగు నీకు హీనజాతినగు నేనుఁజేయు నుపకారం బపేక్షణీయంబు కాదని యెఱుంగుదును. అయినాఁ జితంబుగ వచ్చుహితంబును బరిహరింపఁగూడదు గాన నంగీకరింపుము. నేను బ్రహ్మాది సకలలోకంబుల సంచరించుచుందును గాన నేఁ జూడనివారును నే వినని వింతలును నుండవు. సకలలోకంబులు దమయంతీ రూపరేఖా గుణాతిశయంబులచే ప్రతిధ్వనించుచున్నవి. ఆమెను, బరిణయమాడ నభిలషింపని పురుషవరేణ్యుం డెందును గానరాడు. నీవును నామెకై గ్రహణాసక్తచిత్తుండవై దురటిల్లుచున్నాఁడవు. ఇంద్రాదులామెం గోరియున్నారని యెఱుంగుదువు. అందని మ్రానిపండ్లకఱ్ఱు సాచుట యను నిరాసచేఁ గృశింపుచున్నవాఁడవు. ఆమె చిక్కకున్నఁ బ్రాణముత్తలు దక్కవను నంతటి మక్కువతో నున్నాఁడవు. ఇంక స్వాభావికమే గాని విపరీతమేమియులేదు. ఆమె చక్కఁదనంబుల యొక్క- సద్గుణంబులగని- ఆమె సాంగత్యమబ్బనిచో వాసనలేని పుష్పమువలెను, కోకిలాలాపములేని యుపవనము లీలను, కమలములులేని కొలను విధమునను, చంద్రునులేని రాత్రిరీతిని నీ సౌందర్యమంతయు నిష్ఫలమగును. కాన నేనామె నీయందు బద్ధానురాగ యగునటుల బోధించి నీయర్ధాంగింగావించెదను. నన్నుంబనిగొమ్మ"న నారాకుమారుండు మందస్మిత సుందర వదనారవిందుండై ఆరాయంచ మేనుఁ దన కరారవిందంబున నివురుచు "పతంగకులావతంసమా! నీ

వన్న వాక్యంబులు నిక్కమ్ములు. పొమ్ము. కార్యంబు సాధించి నా ప్రాణమ్ములం గాపాడుము. నీవు వచ్చునందాక నిచటనే పరిభ్రమించుచుండెద"నని యా రాయంచ స్వీకరోల్పి తా నొక చంద్రకాంత శిలాతలంబున విశ్రమించి కార్యవిచారంబుం గావించుచుండెను. హంసయు నప్పుడెగిరి విదర్భాపురంబున నుపవనంబునఁ జెలులతో నాటలాడుచుండు దమయంతి ముంగడ వ్రాలెను. ఆమెయు దానినిం బట్టుకొన వెంబడించెను. హంసయు చెలులకు దూరమగునంతవఱకు నామెను వంచన నడకలఁ దోడ్కొనిచని నరులకుఁ జొరఁ దరంబుగాని యొక యారంబునఁ దూరెను. దమయంతియుఁ జేయునదిలేక బడలిక వలన నొడలుగంపించి నుచ్ఛ్వాసములు గార నూరక నిలుచుండెను. అయ్యెడనున్న నా రాయంచ నలుని రూపగుణాదులు వర్ణించి యాతనియం దామెమనంబు లగ్నమగుట గుర్తించి తా నా కార్యము సానుకూలముగ సంఘటింపఁగలనని నమ్మఁబలికెను. దమయంతియు నాతనింగూర్చి తన ప్రాణమ్ములం గాపాడుమని ప్రార్థించెను. బాల్యచాపలంబున చంచలస్వాంతవగు నీమాట నమ్మఁజాలనని రాయంచపలుక నాయంచ యాన తన జనకుండు తన నొరులకీఁ దలంచిన బ్రాణపరిత్యాగం బొనరించెదనని బాసయిచ్చె. అంతలో సఖులు చేరవచ్చు సడినాలకించి తప్పక మిమ్ముంగూర్చెదనని దమయంతికి నమ్మిక పుట్టఁబల్కి తదనుమతిఁబడసి గగనమార్గంబున నతిత్వరితగతి నలునికడకేగి తాఁ

బోయినదియను వృత్తాంతమంతయు సవిస్తరముగాఁ జెప్పి ముదిత
స్వాంతునిఁ జేసి సముదితప్రకారంబున వీడుకోలువడసి రాయంచ
తనదారిం బోయెను. భీమభూపాలుండు తన తనయామనోభావం
బు పక్షిజనంబుచే నెఱింగి స్వయంవరంబుఁ జాటించెను. సమస్త
లోకవాసులందఱు స్వయంవరోత్సవంబుం జూడఁ బోవుచుండిరి.
నలుండును సపరివారుండై యేగుచుండెను. ఇంద్రాగ్ని యమ
వరుణులు వివాహోత్సాహులై గగనమార్గంబునం బోవుచు నలుం
గాంచి వానిరూపలావణ్యంబులకచ్చెరువంది దమయంతీ నిరా
శంబులైన చిత్తంబులతో వియత్తలంబునుండి ధరాతలంబున
కవరోహించిరి. నలుండు వారి కభివాదనం బాచరింప నింద్రుం
డాతనితో నీవు మే మర్థుల మయితిమి. మీరపేక్షించు పదార్థం
బెద్దియైన నిచ్చెదనని నలుండు నిశ్శంకంబుగాఁ బలికెను. దమయం
తియొద్దకుఁ గమరాయబారిగా నేగుమని సునాశీరుండు గోరెను.
నలుండును వారి కపటవర్తనంబు న్యాయవిరుద్ధమని నిరూపించి
బాసయిచ్చియుండుటచే దూత్యంబున కంగీకరించెను. వారా
తని కంతఃపుర ప్రవేశంబున కుచితంబగు తిరస్కరిణీవిద్య నుప
దేశింప నలుండు దమయంతీ సమ్ముఖంబున కేగి నిష్కళంకంబ
గు మానసంబుతో దూతకృత్యం బాచరించెను, గాని దమయం
తి యంగీకరింపకుండెను. దూత్యంబు నెరవేరమికి నలుండు చిం
తిల్లెను. అతనివచనంబు నొవ్వనాడితినేమొకో యని దమయ
తియుఁ జింతిల్లెను. ఇటుల నిద్దరును డోలాయమాన మనస్కులై

యుండు నాసమయంబున హంసయేతెంచి వారి యంతరంగంబు నంగల చింతాభరంబపనయించి దంపతులకు మేలుగావలయు నని దీవించెను. దమయంతి తన రాయభారము నంగీకరింపక పోవుట నలుండు దిక్పాలురతో విన్నవించెను. వారును నలుని మనశ్శుద్ధికి సంతసించిరి. ఆమరునాడు స్వయంవరంబు ప్రవర్తిల్లెను. ఇంద్రాగ్ని యమవరుణులు వంచనచే నలురూపంబు వహించి సభాభవనంబున నలు పజ్జనే కూర్చుండిరి. దమయంతి నలపంచకంబుం గాంచెను. అందు నిజమగు నలుండెవ్వండో యని సంశయించెను. ఇంద్రాదులకు నమస్కరించెను. తన నెచ్చెలి యగు రాయంచందలంచెను. బాగుగఁ బరీక్షించెను. నేలనంటని పాదములు, రెప్పపాటులేని నేత్రములు, చిఱు చెమటబట్టని ఫాలములు, వాడని పూలమాలలును నల్వురయందుఁగనుంగొనెను. ఐదవవాఁడు నలుండని పోల్చుకొనెను. అయినను దేవేంద్రులయాజ్ఞకై వేచియుండెను. అందులకు సంతసించి యింద్రాదులు తమ నిజరూపంబులం దాల్చిరి. దమయంతియు వారికి యథోచితముగ నమస్కరించి నలునికంఠంబు పూలమాలచే నలంకరించి వరించెను. ఆదంపతులకు వలయు వరంబులన్నియు నొసంగి యాశీర్వదించి దిక్పాలకు లంతర్హితులైరి. నలుండును దమయంతిని విధ్యుక్త విధానంబునఁ బెండ్లియాడి తన రాజ్యంబునకేగి దేవతా వరప్రసాదంబున సప్తద్వీప చక్రవర్తియై రాజ్యపరిపాలనం బొనరింపుచు చిరకాల మైహిక

సౌఖ్యము లనుభవించెను. ఆకాలమున నాతండు దుష్ట శిక్షణము శిష్ట రక్షణమును గావింపుచు న్యాయముతప్పక ప్రజలం దాగన్నబిడ్డలవలెఁ గాపాడినందున సజ్జనసాంగత్యము లభించెను. గురువుల యనుగ్రహమార్జించెను. అనేకములగు నశ్వమేధములు, రాజసూయములు మొదలగు యాగముల నొనరించి దేవబ్రాహ్మణుల భక్తితోనారాధించి వారి యనుగ్రహము వలన భక్తిజ్ఞానములంబడసి లోకంబున నాచంద్రతారార్కమగు కీర్తిగాంచి దమయంతీ సమేతుండై అజరామరంబగు దివంబున కరిగెను ఈ పుణ్యదంపతుల చరిత్రావర్తనము కలినాశనోపాయంబుగా నెన్నఁబడుచున్నది.

శ్లో॥ కర్కోటకస్య నాగస్య దమయంతీ నలస్యచ
ఋతుపర్ణస్య రాజర్షేః కీర్తనం కలినాశనం

ఈ వైభవమంతయు నలునకు దమయంతీ పాతివ్రత్య ప్రభావమువలననే కలిగినది. హంసకారణమాత్రము. కాఁబట్టి యెట్టి హీనజంతువునకైన నుపకార మొనర్పవలెను. హింసింపరాదు. తృణీకరింపఁగూడదు. సత్యము తప్పరాదు. దైవభక్తి విడువరాదు. పాతివ్రత్యముఁ బాటింపవలెను.

లోపాముద్ర.

మున్ను విదర్భదేశాధీశ్వరునకు లోపాముద్రయను నొకపుత్రికకలదు. ఆమె బాల్యంబునుండియు సుగుణఖనియై దనరారుచు సకలవిద్యల నభ్యసించుచుఁ దల్లిదండ్రులకు మోదంబు గలుగఁజేయుచుండెను. మునీంద్రులెవ్వరైనఁ దనతండ్రికడకు రుదెంచినప్పుడు వారివలనఁ బతివ్రతా ప్రభావంబులును, వారి చరిత్రంబులును వినుచుండును. ఇట్లుండ నొకదినంబున నారాజేంద్రుని పాలికి నగస్త్యుండను మునీంద్రుండరుదెంచినఁ గాంచి, నృపాలుండు వాని నర్ఘ్యపాద్యాదివిధులం బూజించి యుచితాసనాసీనుం జేసి యోగక్షేమంబులడిగి వచ్చిన కార్యమేదియో సెలవిమ్మని పలికెను. అనవుడా మునికులచంద్రుండా రాజచంద్రునిఁ జూచి యిట్లు పలికెను.

„రాజేంద్రా! నీవు సత్యవ్రతుండవనియు నుదారగుణంబులు గలవాఁడవనియు నెఱింగి నాకోరికఁ దప్పక దీర్పువాఁడవనియుఁ దలంచివచ్చితిని. నే నిన్నిదినంబుల నుండియు వివాహమొల్లక బ్రహ్మచర్యాశ్రమమునందే యుంటిని. ఇట్లుంటి నేని నాపితృదేవతలకుఁ బుణ్యలోకములు గలుగవు కావున నేను పరిణయంబాడి గృహస్థధర్మంబున నుండఁగోరితిని. నీపుత్రిక సకలసద్గుణవధూటియని విని యాకన్యకను నాకొసంగి పరిణయము సేయుమని నిన్నుఁగోరవచ్చినాఁడను.”

అగస్త్యుండుఁ బలికినవాక్యంబుల కాఁతఁడు మిగుల చింతించి ‘‘ఈమునీంద్రుండు సామాన్యుఁడుఁ గాఁడు ఇంద్రద్యుమ్నుండను నృపాలుని మదగజంబగునట్లు శపించె. సముద్రజలంబంతయు నరచేతికి దెచ్చుకొని పానముఁ జేసెను. వింధ్యపర్వత గర్వంబుడిపి సూర్యచంద్రులకు స్వేచ్ఛావిహారంబు గలిగించెను. అట్టిమహాత్మునికి నే నేమిచెప్పిన నేమిచేయునో’’యని మనంబున భయంబంది యేమియుఁ బలుకక యంతఃపురంబునకరిగెను. అగస్త్యుండట్లువచ్చి తన్నుఁ బరిణయంబాడఁ గోరినాఁడనుమాట లోపాముద్రయెఱిఁగి తండ్రికడకువచ్చి యిట్లు చెప్పెను. ‘‘తండ్రీ! మనపూర్వజన్మ పుణ్యమునఁ జేసి యిమ్మునీంద్రుండు మనగృహంబున కరుదెంచి యిట్లుఁ గోరినాఁడు. ఆతఁడు సామాన్యుఁడుఁ గాఁడు. ఆతఁడలిగెనేని మనము బ్రతుకనుండము. ఆతనికి నన్నొసంగి వివా

హము గావింపుము. మనకు నైహికాముష్మిక ఫలప్రాప్తి కలుగును. ఆదిత ప్పని యాతని విషయమున నసత్యమాడితి వేని యాతఁడు శపించెనేని వంశము నిర్మూలమగును. నీవు సంశయింపవలదు. ఇందుకొక చిన్నకథ కలదు. తొల్లి మాంధాతృ రాజర్షి యొద్దకు సౌభరియను మునీంద్రుఁ డరుదెంచి, యాతని కుమార్తెలలో నొకదానిని, దనకిచ్చి వివాహము సేయుమని కోరెను. అప్పుడా రాజేంద్రుండు నీవలెనే చింతనంది మునిని విలోకించి "మునీంద్రా! నా పుత్రికల నందఱను నీకుఁ జూపెద. అందెవ్వరైన నిన్ను వరించినచో దాని నీకొసంగి పరిణయము సేయుము" యనిపలికి యమ్మునీంద్రుని యంతఃపురమునకు దోడ్కొనిపోయెను. ఆ రాజేంద్రుని పుత్రికలందఱును నా సౌభరి నే వరించుటం జేసి, మాంధాతృవాక్యము చెల్లలేదు. అప్పుడా కన్యకల నందఱిని మునీంద్రున కొసంగి పెండ్లిఁ జేసెను.

అని చెప్పి వెండియు "తండ్రీ! నేనా యగస్త్యునే వివాహమాడెదను. మఱొకని నొల్లను" చెప్పెను. అంత నా రాజేంద్రుండు లోపాముద్ర నగస్త్యునకిచ్చి వివాహముం గావించెను. వివాహానంతరమున నగస్త్యుం డారు మాసంబు లత్తవారింటనుండెను. లోపాముద్రయు నగస్త్యుండు తనకు వరుండయ్యెనని సంతసింపుచు సర్వకాల సర్వావస్థలయందును నాతనికి సేవలఁ జేయుచు పతివినుతికిం బాత్రమై యొప్పుచుండెను. ఒకదినమున నా మునీంద్రుండు పతిం జూచి "రమణీ! నాకుఁ ద్రాగుటకుఁ జాలిన యావుపాలను దాహమునిచ్చెదవా!" యని యడుగ నామె "ప్రాణేశ్వరా! సముద్రమంతయుం బానముఁ జేసిన మీకు నేను వలసిన క్షీరంబు నొసంగ శక్తురాల నగుదునా!" యని పలికి, పరమాత్మ ధ్యానముఁ జేసి, యొకపాత్రలో క్షీరముఁ బోసి యతనికిచ్చెను. ఆతఁడు త్రాగఁద్రావ నది యక్షయంబై యుండుటఁ జూచి మిగుల నద్భుతమందె. అంత గొన్నాళ్లకు లోపాముద్రనుఁ దోడ్కొని యాతఁడు తన యాశ్రమంబునకుఁ బోయెను. ఆమె రాజపుత్రిక యయ్యును సమస్తాభరణాదుల నుజ్జగించి నారచీరలనే ధరింపుచు పతినిఁ బూజింపుచుండెను. ఇట్లుండ నామెకుఁ గొన్నాళ్లకొక కుమారుండుదయించెను. అప్పుడ

గస్త్యుండు లోపాముద్రనుం జూచి "మన పుత్రోత్సవంబున కనేకమునుల రుదెంచెదరు. వారికందఱకును విందుగావించి సంతృప్తి బొందింపవలయు" నని చెప్పిన నామె పతిభక్తి పరాయణ యగుటచే నట్లు గావించెను.

మఱియొక సమయంబున నామునీంద్రుని యాశ్రమంబునకు విపులం డను మునీంద్రుండు, విపులాంగియను తనభార్యతో వచ్చెను అగస్త్యుండును లోపాముద్రయు వచ్చిన దంపతుల ననేకవిధంబులం బూజించిరి. విపులాంగి లోపాముద్రనుం జూచి "అమ్మా! నీవు రాజపుత్రివి. సమస్తాభరణ వస్త్రంబులను ధరించుట మానితివి. మాంబోటివారెవ్వరైన నడిగిన నేమియొసంగావ" యని యడుగ నామె విపులాంగింజూచి "అమ్మా! నేను ధరించకపోయినను సమస్తమును గలిగియున్నదానను. మీకేమికావలసిన నది యొసంగెద. కోరు" మనెను. విపులాంగి యప్పుడు లోపాముద్రధరించెడు వస్త్రములన్నియునకిమ్మని యడిగెను. అప్పుడు లోపాముద్ర యొక వృక్షముంజూచి, దీని కొమ్మను నాభూషణంబులన్నియు దగిలించితిని. తీసికొమ్మ"ని చెప్పగా విపులాంగి సర్వాభరణభరితయగు నావృక్షరాజమునుం జూచి మిగుల నచ్చెరువంది యామె ననేకవిధంబులం బొగడెను.

తే॥గీ॥ పాప సముదయంబనియెడి * వనముఁగొట్టు
భర్తసేవయె కులిశమై * పరిఢవిల్లు
నిఖిలశుభముల మూలమై * నెగడు పతిప
దాంబుజభజన ముఖ్యంబు * తరుణికెపుడు.

వే॥ చంద్రమతి

సతీహితము.

సుగుణ:— ఇందిరా! సిగ్గులచేటేల. అట్టి స్వాభిమానము కలుషదాయకము. సమహితత్వంబున నాస్వాభిమానమెడలించి నిజానిజంబుల గుర్తెరింగి వర్తించినజ్ఞానమార్గ మలవడును. నా సోదరుఁడగు వివేకానందుని మంచివాఁడని యెల్లరుఁ గీర్తింప, మిగుల నానంద పరవశనై వారిని భూషించి నా ముద్దుల తమ్ముఁడగు మనోవశరావునిం దుడుకువాఁడని చెప్పినఁ గోపచిత్తనై వారల దూషించిన భావ్యముగ నుండునా? నీవెచెప్పుము.

వారివారి గుణగణంబులంబట్టి మంచిచెడ్డల నాలోచించి యదార్థమునె మన్నించవలె గాని మనవారలు గదాయని అసంభవముగ మాట్లాడిన లాభమేమి? తనవాదము తనకు రుచించునేగాని ఇతరుల కసహ్యముగనుండును. జంబుకములేమైన ఆహారపదార్థములు దొరకిన ఆనందాతిశయమ్మున మిగుల మనోహరసంగీతమని తలంచి కూఁతలిడును. గాని మనకవి యెంతయో అపశకునంబులవలెను అసహ్య ఘూరితముగను దోచి వాని నిందిట్టెదము గాని హర్షింతుమా! అట్లే తన పర అనుభేదంబులేక బల్కిన యదార్థవాక్యంబుల నెల్ల రంగీకరింతురు. లేనియెడ ఇహజీవితమునగల కలిమిలేములనెంచి సంపన్నులమాటునను, దరిద్రుల మొగమునెదుటనె దూషించుటాదిగాఁగల కృత్యంబుల నెరపుదురు. చూడుము ఎన్నియుగంబులు నశించెనో; ఎన్నికల్పంబులంతరించెనో: సావిత్రి సతీమతల్లి వంశోద్ధరణమును; చిత్రాంగి ... నాశనమును స్మ

రించి సంతసించనివారును హాసించనివారుం గలరా. సోదరీ!
మత్స్యంబులచే జలము ఆరోగ్యవంతమై దాహశాంతి నిత్య కృత్యా
ర్హమగును నట్లే లాంతగాగల క్రిమిజాలంబుల కాశ్రయంబగు పా
కుడు నాచుమొదలగు వానిచే దనరు నీరము అప్రశస్తమై అం
టుట కనర్హమగుచుండును. అట్లే సద్గుణ పరిపూర్ణయగు
నారీరత్నముచే నొక్కకులమే గాదు జగమెల్ల ప్రకాశవంతమగు
ను, అజ్ఞానవతియగు కామినివలన క్షీరభాండమున నొక్క విష
బిందువుగలసిన నెట్లు వికలమగునో అట్లే వంశవినాశకీర్తి కా
కరమై, స్వజాతికి తలవంపులు ఘటిల్లఁజేయును ఇట్టి నారీరత్నం
బులం దెలంచి హాస్యాస్పదుల విమర్శింపకుండ, కుమతులం దలంచి దూ
షింపకుండ నెవ్వారుందురు. సోదరీ! మంచికి మంచియే. చెడ్డకు
చెడ్డయే పేర్కొనవలె గాని స్వాభిమానవలమై సద్గుణుల దుర్గ
ణుల నియు దుర్మతుల సుమతులనియుఁ బేర్కొనుటఁ జెల్లదు
చూడుమీ! భూతలంబున సర్వసాధారణంబుగ నెల్లరు సంసా
రనిమిత్తముమే గదా ఉద్యోగంబులకై కష్టించి యెంద
రినో మానాభిమానంబుల త్యజించి ఆశ్రయించి వారి బెదరింపు
లకు సహించి కఠినభాషణంబులకు దుఃఖించి ఎట్టకేల కతికష్టం
బున ఉద్యోగలాభంబు గాంతురు. ఇట్టి యుద్యోగంబులెల్ల
సంసార నిమిత్తమే గదా. సంసారమునకుఁ గారణభూతులెవరు?
భార్య. అట్టిభార్య జ్ఞానపూరితయై సద్గుణ సమన్వితయై నాథుని
చిత్తవృత్తి ననుసరించి అనుకూలయై యొక్కటితో ఆతఁడు దు

గ్గాంగమ్ముం డైనను తన సాత్త్వికభావంబున నాతని చిత్తవృత్తిం బ రలించి సద్భూత దయాగుణశోభిత హృదయయై పరిజనులాది సేవకులం గన్న పిల్లలభంగి భావించి, సేవకులు లేని యెడ గృహకృత్యంబులచేం గృశించుచుంటినని భావింపక స్వర్గభోగ భావన నే నిల్పి అతిథి అభ్యాగతుల నాదరించుచు నెంతటి చిన్న గృహంబునైన మనోహర భవనంబుగా నలంకరించి కాంతునకు తజ్జనకులకు నెంతయు హృదయానందకరమై పుట్టింటికి మెట్టిన గృహంబునకు వన్నెం బెట్టి తన పూర్వనారీ యౌన్నత్యంబు నుంజాటును. ఇందులకు వ్యతిరేకమైన భామిని కామాంధకార నిబిడీకృతయై క్రోధాది దుర్గుణఖనియై కాంతుం డొకటి చెప్పిన తానొకటి ఆచరించుచు నిదియేమని పూర్తిగ పల్కకముందె గట్టిగ బొబ్బలు బెట్టి ఇంకొకమాట నాథునినోట వెడలెనేని ఇంట నించుకైన స్వాతంత్ర్యము లేకపోయెనని దుఃఖ మభినయించి నూతియుందునో గోతియుందునో బతుకునని బెదరింపుచు వస్త్రాభరణంబులకై భర్తకష్టసుఖంబులనైనను సమర్థాసమర్థంబులనైన నాలోచింపక పీడించుచు నొక్కతెతె లేదనిన నిజ బంధువుల కుంకునుగాని నాకుందునాయని ఆకారణంబుగ వారినిగూడ దూషించుచు సౌఖ్య విముఖమైన నొసంగక పగలెల్ల నేయుద్యోగంబుననో కష్టించి వచ్చు భర్తనాదరించుట యటుండ *సరిగ నాతండు వచ్చువేళకే అత్తపైనో ఆడుబిడ్డలాదిగాంగలవారిపైనో లేని నేరములుమోపి అనుగ్రహించునే వి

గట్టిగ, పిన్నపెద్దలు ఇరుగు పొరుగువారలు వింతురనియైనం దల
పోయక గయ్యాళియై ఏడ్చుచుండును. నాథుని ప్రాణము విసిగి
యొకసారి ఇట్లేయన్న "ఓ అయ్యలారా! నన్ను కొట్టి చంపు
చున్నా"డని పెద్ద బొబ్బలనిడి కాంతుని పూర్వార్జిత విఖ్యాతి
యేమైయున్నం దొలంగంజేసి కృపా మొకనరక ప్రాయముం
బలె నొనరించి చిన్న పాప లెవరైననున్న మగడు మొదలగు
వారిపైనున్న కోపముం గనపఱచి పసికందులనుం జావమోది
"ఇదియేమన, వారలం దిట్టి యూరకున్న "పిల్లలుండుటయే ఇష్ట
ములే"దని నిందమోపి భర్తకునేహ్యాయై "దైవమా! ఇట్టి పా
తకి నేలగట్టితివి? నాకేల నింత యాయువు నొసంగితివి? ఇంక
ను దీని కెంత దీర్ఘాయుర్దాయము నొసంగితివి?" అను నిరాశా
సూచకంబులగు భావంబు లుద్భవిల్లం జేసి యెట్టకేలకు నాతని
జీవచ్ఛవంబుగ నొనర్చి అత్త, ఆడుబిడ్డ లాదిగాంగల బాంధవు
ల వెడలనడిపి స్వేచ్ఛావిహారిణియై పురుషు నొక క్రిమిక్రియ
హస్తంబుబున నిమిడ్చుకొని తన కనుకూల కార్యంబుల నెల్ల
నాతనిచేత చేయించుచు విషయాళిచే నిబిడీకృతునిగ నొనర్చి
అజ్ఞానపూరిత హృదయునిగం జేసి తన పాదంబులపైననో లేక
తత్సంతతి పాదంబులపైననో బడి పరతిజీవుం డగునటులు బాధిం
చును. ఇంతియే కుసతుల వలన గలుగుసుఖము. సోదరీ! ఇట్టి
దుర్మతిదొరికిన పాప మతడేమి జేయును. పూజ్యులగు తన జననీ
జనకులయెడగూడ నామె కోపగించిన నూరకుండును.

ఆర్తశరణ్యము.

ధనముగలవారికే ధనాపేక్ష మెండు. రాజ్యమున్నవానికే మఱియొక రాజ్యము సంపాదింపవలయునను పేరాస. సౌందర్యవతి యగు నతిమనోజ్ఞ భార్యగలవానికే కొందఱకు పరదారాగమున ప్రయత్నము. ఈరీతిగా లోకమంతయు శోకహేతువై అల్లాడుచున్నది. సముద్రము వంటి దధికము. మేఘము పైకి తెల్లగానున్నను కొండ తీవ్రహృదయములు చాల నల్లగానుండును. పరిశుభ్రవస్త్రములు ధరించినవారి లోపల నుండి జాలము తెల్లగానే గోచరించును నల్లగానుండును విముక్త్యము గీటు రాయి యంటిరి.

పెద్దదేశమునకు ప్రభువైన యొకమహారాజు విశేషధనమును కీర్తులను సంపాదించియున్నను తృప్తిలేక నాతని రాజ్యసమీపముననొక చిన్నదేశమున పర్వతములచే పరివృతమై నానావృక్షసంభరితమై సకలసంపన్నమైన యొక దివ్యసుందర ప్రదేశమునందొక సుందరమైన లోయగలదు. చూచినంతనే యొకగొప్ప రాజ్యముగలదు. ఆరాజ్యాధిపతిముసలివాండు, పిన్నవాండేడు బాలుండు నిస్సహాయుడైన బలిగానొసంగిన చిన్నారిదేవదత్తు "వారిని స్వాధీనముకొనుము" అని వ్రాసియున్నది శాసనము చేతిక్కె వెళ్లి నారాజు పాలించుచుండు. మృగయావినోదము నెపమ్రున వనమును వెలాడ్వెడలెను. ఆయనముల నాటిముండియే యిక్కి పరిపశువులకై ప్రయత్నము సాగించుట కారంభించెను.

ఒకపల్లెయం దొక పేద శూద్రకుటుంబమున్నది. ఏవి ధ్యుత్తుడైన ఏ యొక్కటికైన పేదవాని ప్రాణమునే ప్రభువులు బలిచేయుచుందురు. ఒకనాఁటి రాజ్యకాంక్షకై వేనవేలు అమాయకులైనప్రజలు రణమున తెగిపోవుచున్నారు. రాజు సతీసమేతుఁడై తూఁగుటుయ్యాలలో హాయిగాఁ గూరుచుండి విందు లారగించుచునే యుండును. ఇట్టి తక్కినవి గుర్తెఱుఁగవలయును.

ఆకాపుల యింట పదురెండేండ్ల ప్రాయమైన చిన్నవాఁడుఁగలఁడు. రాజు సైన్యపువారు వానితలిదండ్రులకు కొంతధనము పాఱవేసి బలిమిచేత గొఱ్ఱెలా చిన్నవానిఁ గొనిపోయిరి. ఆ దురదృష్టవంతుఁడు నేలకు కన్నీళ్ళ కేకధారగా నేర్పుచు నిలువఁబడినాఁడు.

దండనాధికారి వచ్చి "ప్రభువునకు ధనలాభము గలుగుటకుగా నొనరించు నీవధము దారుణము గా"దని తీర్మానించెను. తలారి వానితల నొక్కవేటుతో రెండుగాఁ జేయుటకు సంసిద్ధుఁడై వరనుండి కత్తిదూసి నిలిచి తన యాజ్ఞాపేక్షణము నిరీక్షించుచుండెను. దీనినంతయు నవలోకించి హతాశుఁడై శోకోపహతుఁడైన నా పేదబాలకుఁ డాకసమువంక కన్నులుసారించి మందహాసముగావించెను. వాని కదివఱకున్న దుఃఖము పోయినది. నవ్వువచ్చినది. ఆసన్న మరణావస్థయున్నవాని కిక భయమేమి! సముద్రమే మోకాలిబంటి.

రాజది చూచి "నీవేల నవ్వుచున్నాఁడవు. నీ కీయవస్థలో నవ్వెట్లువచ్చినది? అని యడిగెను.

పిల్లవాడు:— బిడ్డలను గాంచి పెంచినపేరు తల్లిదండ్రులకుం
డును; న్యాయాన్యాయ పరిపాలనావిధాన విచక్షణాయు దండనా
ధికారి కుండవలయును. రాజు ధర్మమును వీడక ప్రజారక్షణము
సేయవలసినది. అట్టిసంగతిలో తల్లిదండ్రులే పద్ధనమున కష్
టపడియో లేక నీపరితాపాగ్నికి ధనము కావలసివచ్చునన్న
భయమునకో యెఱుఁగనేమి నన్ను బలియిచ్చుటకు నీకప్పగిం
చినారు. దండనాధికారి నావధ అబాధకమైనదని సెలవిచ్చినా
రు. నీవు చక్రవర్తివి. నాసంహారకారణము కేవల ధనాశాపర
వశమున నంధుండవై యూరయుచున్నాడవు. ఇఁక నాకార్తరక్షణ
పరాయణులెవ్వరు ! ఒక్కయీశ్వరుఁడు తక్క వేరింక నిచ్చ టే
మున్నది ? ఎవ్వరున్నారు. నాకంతయు చిమ్మచీకటి అమావా
స్య నిశీధమువలెనున్నది. అం దొక్కపరమేశ్వరుఁడే మినుకు
మినుకుమని వెలుగుచు చీకటిని పోఁద్రోలి విపత్సముద్రమునుం
డి తరింపజేయ చేయూతనై ప్రకాశించుచున్నారు. వానియా
శరీరవాణి నా చెవినిబడినది. నాకు నవ్వువచ్చినది. అని చెప్పెను.

అదివినినంతోడనే రాజునకు కంపముదయించినది. కన్ను
లనుండి నీరు ధారకట్టినది. వెనువెంటనే వానినెత్తికొని ము
ద్దాడి యొడిలోఁ గూర్చుండఁబెట్టుకొని విశేషధన మాతనికి
పారితోషకమిచ్చి మెచ్చి పంపివైచెను. గుహాదేవత రాజునకు
ప్రసన్నయై నీవుచేసిన త్యాగమునకు నేను మెచ్చితినని సంతసిం
చి గుహాంతర్వ్యాప్తమైన నిక్షేప మాతనికిచ్చివేసెను. ఆ దేవత

చాల భయంకరస్వరూపమున చూచినవానికి సంక్షోభితమును గలిగించుచుండెను. రాజపుత్రుడు, నాచే చంపబడిన బాలుని జంపి నాలెవన్న నాకెంత తెలిసియో నన్నుజంపుటకే దేవతకుగూడ నంతతెలిసియేగదా.

ఉ॥ నీల నదీతటంబునకు • నీరములాన గజంబు దెచ్చి యు
ప్పాలిని మాపటేడు కన • పాదము వడ్డ పిపీలికంబ బే
ఛాలునఁ దాల్పునో సముద • సామజ పాదము బడ్డ తానదే
ఛాలున దాల్తుగాదె యని • స్వాంతమునన్ దలపోసె భీతుఁడై

యని యనుకొనుచు గృహాభిముఖుఁడై చనియెను.

పసుపు.

శ్రీ వాణ్యై నమః

శ్రీరంగము పసుపు పిలువఁగల క్షేత్రభూమియందు గలుగును. విస్తార ఫలదుంపలు కుప్పలైన నవ్వాడెండిన పసుపుచెట్లు వారుప్పుపైన పై వేదరు. పండిన్నారము వరకు దుంపలు నుంచఁగ వచ్చినచో చెడుదురు. ఒక్కొక్క దుంప ఖండముగాచీల్చి దున్నినచాళ్ళలో వై వదరు. దుంపభాగాలు పండినభూమియే శ్రేష్ఠము. మోటబావినీరుగాని కాలువనీరుగాని పాటుము తడిగూరనుండా గట్టుమందురు. పారిన తరువాత సూర్యుడు నెండగట్టుదురు చైత్రమాసమున త్రవ్వి తీసికొని అక్కడనే గాడిపొయ్యిలమీద బానలలో నుండి కళ్లాలలో నెండబోసి పాతరలు పైచెదరు. వర్షాలతోపాటు త్రవ్వి అమ్మకొందురు. అన్నిదుంపలతో పాటు పైగాభుజాంగములు వచ్చిపసుపుత్రవ్వి పైకితీయుదురు.

పానభరతఖండమున నీరోగ్యమునకు తగిన ప్రాశస్త్యమిచ్చిరి.

జనము లనేకవిధముల దీని నుపయోగపఱచు చున్నారు. దక్షిణోత్తర దేశముల పచ్చిపసుపు కొమ్ములనరగదీసి ముఖమునకు పూసికొని సువాసినులు స్నానముచేయుదురు. ఇది శరీరకాంతిని గలుగజేయును. పసుపునుండి కొమ్ములనిలువజేసి నాలుగు దేశములవారు ననేకరీతుల నుపయోగపరచుచు దానిగుణములను గ్రహించుచున్నారు. వర్షాకాలమున గలుగు ననేకములగు వ్యాధులను నివారణచేసి నరములకు శక్తిగల్గించునట్టి దివ్యౌషధి సర్వతోముఖ ప్రజ్ఞగలదిగా గణింపబడుచున్నది. ఊరుగాయలలో పసుపుగలుపుటచేత పురుగుపట్టకుండ నిలువయుండును. దంచినపసుపు వస్త్రఘాళితము చేసిన పురుగుపట్టదు. ధాన్యములుండుచోట పెట్టినచో వానిని పెంకెపురుగులు కొట్టుచచ్చిన ప్రాతపసుపులోని కొన్నైన సౌకర్యమచ్చును. అవిపసుపున కించుకమాత్రమును పట్టవు.

ఓఢ్రదేశమున జనులు ప్రతిదినమును పసుపుకొమ్ముల రోటిలో బోసి పాత్రముతో ముక్కలుపచ్చడివలె నీళ్లతో దుబ్బెదరు. ఆముద్దనీళ్లతో కలిపి రాత్రి శరీరమునకు నలుగు పెట్టించుకొని తెల్లవారిన తరువాత చల్లనీటితో కడ్గుకొని స్నానముచేయుదురు. పురిటిపనికత్తెలకు నీరుపోయు సమయమున పసుపునలచిన తరువాత రుద్దెదరు. బాలింతరాలకు నీళ్లుపోయుటకు ముందునూనెలో కలిపి పసుపు నలుగుపెట్టెదరు. వారికి స్నానముచేయుంచు నప్పుడును వేడినీళ్లలో కొన్ని యౌషధపత్రములును పసుపును కలుపుదురు. నరములకును, మెదడునకును ముఖ్యస్థానమయిన ఫాలభాగము నలంకరించుకొనుటకు మరికొన్ని యౌషధులతో గలిపి కుంకుమగను, అక్షతలుగను మార్చి తిలకముగ (స్త్రీ) పురుషులు ధరించుచున్నారు. సువాసినికి నరములు బలహీనము కాకుండ స్నానాంతరమున పసుపుకాళ్లకిరాచుకొనుట విధిగా నేర్పఱచిరి. తలనొప్పికిని, గొంతునొప్పికిని పసుపుకొమ్మునరగదీసి పట్టువేసెదరు. కనుపొప్పికి బొడ్డుమల్లెము రెండు ప్రేళ్ల వెడలుపున చోటువిడిచి ఎలి పాలతో దుంపపసుపు కొమ్మునరగదీసి పట్టువేసెదరు.

పిల్లలకు జ్వరముతో హఠాత్తుగా నరముల సంబంధమగు వ్యాధి వచ్చునని తోచినపక్షమున పైన చెప్పిన విధముగా పసుపుకొమ్ములు దీసి నూరి దుపట్టున, కణతలకు, నొసటను, కుత్తుకకు, గుండెలకు పైన చెప్పిన రీతిగా బొడ్డునకు, కాలిబొట్టనవ్రేళ్ల నరములకు పట్టువేసి జాగ్రత్తగా వానిపై నొక బట్టగప్పి పరుండబెట్టవలయును. ఒకచోటున పట్టువేసి అది యారిన తరువాత మరియొక తావున పట్టు వైచుచు ఒడ్డున మర్దించుచు నన్నిచోటుల పట్టువేయవలయును. క్రమక్రమముగా నాళికిపోటు మున్నగు గుణములు హరించి జ్వరము తగ్గిపోవును. వాతవ్యాధులకే పనిచేయును. పసుపుకొమ్ము తేనెతో నూరి దినమునకు రెండుసారులు సేవించిన సామాన్యమైన గుణము నగును.

గడ్డలు లేచునప్పుడును కురుపులు కట్టునప్పుడును, పట్టిపాలు గన్నేరుపాలు, ఆయాస్థలములందు పట్టించి పసుపుపొడి అంటించుచు రెండు మూడు దినములకొకమారు చొప్పున పట్టువైచిన గడ్డలు మున్నగునవి కరగును మున్ను కరగును. దంపపసుపుకొమ్ముల నరగదీసి వైచిన చీముగడ్డలు పగులును. కండ్లకలక వచ్చునప్పుడు మైలనీకమెండు పసుపుగుడ్డ కనులు తుడుచుకొనుటకిచ్చెదరు.

దగ్గువ్యాధి హెచ్చినట్లే యరగదీసి మంగుళకను పానము నీయవచ్చును. జబ్బును బట్టి మోతాదును హెచ్చించుచును తగ్గించుచును వాడవలయును. పసుపుపొడి నిప్పుపైవేసి ఆధూమమును పీల్చిన రొంపభారము తగ్గును. ఆవిరినీరు పట్టునప్పుడు నీటిలో పసుపు వేసిన యొడలిభారము తగ్గును. మనము తిను నాహార పదార్థములలో గొన్నిటిలో సైతము పసుపును పయోగించుకొనుచున్నారము. సలిపురుగులు మొదలయినవి కొన్ని దీనిచే నిర్మూలమగును. మఱియు, స్త్రీలకుగల కొన్ని వ్యాధులకు సైతము పసుపు ననేకవిధములగు మందులలో నుపయోగించెదరు.

వాడుకొనునప్పుడు మాత్రము మోతాదును తెలిసి యుపయోగింపవలయును. మఱియొకవింత—విషజాతి పురుగులను చంపునట్టి గుణమీ పసుపునకుగలదు.

ప్రత్యక్ష దృష్టాంతము:- కాళ్లజెఱ్ఱి కనిపించినపుడు మనవారు 'లక్ష్మి దానిని చంపగూడ'దని పసుపు నంటునుమువైచి పూజింతురు. అట్లు వైచిననది కదలజాలదు, లేనిచో పట్టుకొనుటయే అతికష్టము, కొట్టినను, ఎన్నితునక లైన నన్ని జెఱ్ఱులై చెల్లాచెదరి పారిపోవును.

గనుక పసుపు సంపర్కము చేత కదలనేరక సులభముగ కొంతసేపటికి దానంతంతట నది యీవచ్చును. రోగులమంచపు కోళ్లమట్టును రెండువేళ్ల వెడల్పు స్థలమునకు దిలి పసుపు పూసిన చీమలగాని సంచరమును యెక్కలేవు. ఒకానొకటి వచ్చినను ఆపసుపుగాటు దు వచ్చును.

ఆదు చిగ ర్బకాలమున తోచు నంటువ్యాధులను నయితము కనులు కాళ్లు అంగరక్ష కావలెనని కోరువారు అట్టిసమయములందు దుష్టవాయువు లుసోకినను శంక చేయుపనులను బదులుగా నుదయగిరి ప్రాంతమున జనులుచే యునంగరక్ష.

ఆవుపంచితములో పసుపు దక్కగా గలిపి ఆపాత్రములోనే పరుండ పవైచి ఆపంచితములోను శిరస్సునుండి చివరకాలివరకు చల్లియుంచుచుట్లు ను చల్లినరల నామండనాపాత్రము నుంచుదురు తరువాత స్నానమునాడు పెపాకుపసుపుతో శరీరమునకురాచి ఆరోగ్య స్నానాంతరమున పసుపు వే పాకువైచి కాచిననీటితో స్నానముచేయింతురు ఒకటికి నిమిషములో నా రోగ్యము కలుగును.

సామాన్యమయిన రోగములకు గుండపసుపు మాడునకురాచి పసుపు తోపొగగూడ వైచెదరు.

డింగజ్వరమునకు దక్షిణదేశములో అమ్మవారికి శుక్రవారమునజేయు నభిషేక జలము తెచ్చి కీళ్లకురాచిన వేడి, పోట్లు, మంటలు మొదలయినవి వెంటనే కొంతవరకు తగ్గి రోగికి హాయినిచ్చును. ఇందువిచిత్రమేమన నీఅభి షేక జలమునందు చిక్కగపచ్చి పసుపుముద్ద కలుపబడియుండును.

ప్లేగుమున్నగు నంటువ్యాధులు కాలిగోళ్లలోనుండి ప్రవేశించునని యు నవిభూమికి అరగజము పైకిలేవలేవనియు పాశ్చాత్యవైద్యులను వక్కా

ణించుచున్నారు. మనపూర్వులెట్టి విషయముల చక్కగా గుర్తెరిగిన వారగు కావుననే అనేకవిధములగు ఓషధులు మున్నగునవి కనిపెట్టి ఈదేశమున కా వ్యాధిరానిమార్గముల ననేకముల నేర్పరచియున్నారు. వానిలోగూడ నీపసుపే ముఖ్యమయినది. గడపలకుపసుపుకుంకుము పూసిన పుణ్యమని చెప్పిరి. ఇదియొక గురూపదేశము. ఇప్పుడుమన సదాచారమున చక్కగాపరిశీలింప నేయుదము. ఏలన వీధులుతిరిగి ఇంటికివచ్చువారి కాలిధూళితో కలిసి విషకీటములు ఇండ్ల ప్రవేశింపకుండ వాకిటిదగ్గిర పాదప్రక్షాళనము చేయవలయును. వెంటనే పసుపుకుంకుము నలంకరించిన వ్యాఘ్రాసనము, చిత్రాసనము, కృష్ణాజినము మున్నగు మృగచర్మములు పరిశుభ్రపరచిన తరువాత యెండబెట్టినపుడు నూనెలోగలిపిన పసుపు రెండుమూడు దినములు రాయుదురు. దానివలన దుర్వాసనచచ్చి చర్మము మెత్తనై పురుగుబట్టక పూజార్హమగు సభాస్తరణ యోగ్యతను కాంచి జనోపయోగమునకు వచ్చుచున్నది.

గడప దాటినప్పటికి విషజంతు స్పర్శదోషము హరించును. యీగాటుచచ్చునప్పటికి అనగా వారమున కొకమారు శుక్రవారము నాడును పూయుదురు.

దారము పేని నల్లపూసలు మున్నగునవి గుచ్చినపుడు పసుపుకొమ్ముతో దారము సరిచేయవలయును. చిడుము మున్నగు చర్మవ్యాధులకు చేయు మందులన్నింటికిని పసుపుముఖ్యముగా కావలయును. నదులలో స్నానముచేయునప్పుడెల్ల సువాసిని మొగమునకు పసుపుపూసికొని తోటివారికి పసుపుపంచుచుండ వలయును. రామేశ్వరములో పసుపు నీటిలో ముంచి యారవైచిన చీరలు స్త్రీలుకట్టుకొని ధనుష్కోటిని పూజించి సేతుస్నానముచేయుదురు. వీనినన్నిటినిబట్టిచూడ నరముల కీయోషధి మిక్కిలిబలముఁ గల్గించును. హిమవత్పర్వత ప్రాంతముల దక్షిణదేశమున రజస్వలయైన బాలికను నదిలోస్నానము చేయించు నాచారము కలదు. ఇంటినుండి నదివరకు మేళతాళములతో నూరేగుచు మధ్యమధ్య గొబ్బితట్టుచు పసుపునున్నము కలిపి చేసినవసంతపు గుండిగలబండితో బయలుదేరుదురు.

ఆవసంతము చెంబులనుంచి చల్లుకొనుచు నదినిచేరుదురు. స్నానమయిన తరువాత మంచిబట్టలతో నిల్లుచేరుదురు. పెండ్లి నాలుగు దినములైన తరువాత వసంతము లాడెదరు. దేవస్థానములలో గూడ నీవసంతోత్సవము కలదు. ధర్మకర్తలు మొదలగు వారావేడుకలయిన తరువాత నే యభ్యంగన మాచరింతురు. ఇది యంతయు (వసంతము) పదిమంది కలిసినప్పుడు జనించు వ్యాధుల నశింపజేయుటకొఱకే యిట్టి యాచారములు పుట్టియుండును. పెండ్లిండ్లలో నూరేగింపు తరువాత నెల్లరు నదిగఁదూడ్వ వలయును. మనవారు పెద్దపండుగులని చెప్పు నవరాత్రులలోను సంక్రాంతి పండుగ మూడుదినములును సువాసినీ జనములును పసుపు కుంకుమలను పంచిపెట్టుచుండ వలయును. ఇంక నెన్నెన్ని గుణములో నెన్నెన్ని యుపయోగములో కింపజ్ఞురాలనగు నేను వదలియుండవచ్చును. మన మెన్నికొనుచుండిన పండుగలలో నొకటియగు నీసంక్రాంతి పండుగ నాడు పంచిపెట్టబడు పసుపు కుంకుమల అమూల్యమగు నుపయోగముల నన్నిటిని తెలిసికొను నంతటి శక్తిమనకు ప్రసాదింప పరమేశ్వరుని ప్రార్థించుచు నింతటితో విరమించు చున్నదానను.

ఆంధ్రలక్ష్మి.

శా॥ శ్రీరాజిల్లెడు నాంధ్రమండలసుధీ • శ్రేష్ఠానుసంస్తుత్యమై
నారీరత్నసమాజపూజితపదం • జ్ఞానోజ్జ్వలశృంగారమై
సారస్ఫూరిత గద్యపద్యసుమ • స్వాహాస్యసంపూర్ణమై
పేరుంజెందిన యాంధ్రలక్ష్మిఁ గనరే! • ప్రేమింపరే! ప్రోవరే!

ఉ॥ జాలము సేయఁబోకు; మరి జాల మొకింతయుఁ బల్కఁబోదువా
చాలములాడఁబోకు; కలుషంబులొనర్పఁగ సమ్మతింపఁగాఁ
జాలకు; ప్రేమతో డుతని శాంతముసొచ్చి నిరంతరంబు బ్రో
చేలిదు నాంధ్రలక్ష్మిఁగొని మేలొడఁగూర్పరె యాంధ్రవాణికిన్

సీ॥ సాధ్వీలలామ స • చ్చారిత్రసందోహ
మానందమునఁ దెల్పు • నాంధ్రిలక్ష్మి
మహిళానువిజ్ఞాన • మార్గబోధన నిత్య
మతిశాంతమునఁ దెల్పు • నాంధ్రిలక్ష్మి
మహితహింసా దేశ • మాన పానక కిలా
త్యాగంబులం దెల్పు • నాంధ్రిలక్ష్మి
ఘనశోభిదవ్యాహ • కమనీయరచిత ప
ద్య శ్రేణిరహిఁ దెల్పు • నాంధ్రిలక్ష్మి
తే॥ చారునాటకాఖ్యాయికా • చాటుధార
రమ్యసద్గ్రహ శాస్త్రవి • రాజితంబు
భారతీగౌరవోపేత • భాసితంబు
శ్రీకరం బాంధ్రరాష్ట్రిల • క్ష్మీపత్రికంబు
సీ॥ మానసపత్రికలం దస • మానమాన
గౌరవాధిక్యసత్కీర్తిఁ • గాంచి యగ్రి
పీఠ మెక్కెను గాదె ? సం • ప్రీతి మెఱయ
నల్ల వేంకటరమణమ్మ • యశము వెలుఁగ
కం॥ ధారుణినాచంద్రార్కము
నారీబుధసంఘవినుత • నయవినయయశో
పూరిత విభ్రాజితమై
మీరెడు నాంధ్రలక్ష్మి • వెలయుంగాతన్

పంచరత్న సంపూర్ణం

శారదలేఖలు.

సౌభాగ్యవతియగు కల్పలతకు:—

నెచ్చెలీ!

నా యభిప్రాయము లాకర్షించుటయే గాని తన హృదయము వెల్లడింపదు. నా లేఖలుచూచి తనమిత్రురాండ్రేమ నుకొనుచున్నారో తెలుపదు. కల్పలత చాల గడుసుది సుమా! అని యిట్లు నిన్నుగూర్చి పల్మారా యనుకొనుచుందును.

కాని నేడు నీవు నాకు వ్రాసినజాబునందు నీలేఖలు ఆంధ్రలక్ష్మీమాసకముగా నందఱు ప్రశంసించుచున్నారనియు, నీవు లేఖలుబొత్తిగా వెనుకచూపులేకుండ జనాభిప్రాయము గమనింపకుండ వ్రాయుచున్నావనియు సీతమాంబగారిని గూర్చి నీవు వ్రాసినలేఖ సమితులుగా నేర్పడి శ్రద్ధను వ్యాప్తి జేయ దలంచుకొనిన నారీమండలికి చాల నిరుత్సాహము గలిగించెననియు నీవు యిటీవల పూర్వాచారములనుగూర్చి చేసిన సమర్థనము నవనాగరక యువతీమణులకు చాల కోపము గలిగించెననియు నీవు మొల్లపై వ్రాసినలేఖను విమర్శించి నీవువ్రాసిన వృత్తాంతములని నిరూపించి మొల్ల కులటయేయను తమవాదము నొకవిధముగా భాషాభిలాషిణిగారు సమర్థించుకొనిరి. అనసూయపత్రికలో చూచితివా? యనియు నీవు వ్రాసినవాక్యములు వేసిన ప్రశ్నలునాకెంతేని సంతోషమును గలిగించినవి. నీవైన నా యభిప్రాయమును దెలిసికొన యత్నించుట సంతోషకరమేకదా!

అందఱిమనసు లోకరీతినుండవు అందఱి యభిప్రాయము లోకరీతినుండవు. మనముచేసిన యేకార్యమైనను మనము వ్రాసిన యేవ్రాతయైనను సర్వజన సమ్మతిబడయుట కలలో నివార్యం. అఖిలజనసమ్మతముగ నేను ప్రవర్తింపఁ జాలనను టయు నసత్యముగాదు. 'లోకోభిన్నరుచిః' యను నార్యోక్తి యుండలేదా? ఒకరికి నవలలన్న ప్రియము. ఒకరికి నాటకములన్న నాసక్తి. ఒకరికి ప్రబంధములన్న ప్రాణము. ఒకరికి పురాణములన్న ప్రేమ. ఒకరికి పడపాటు యిష్టము. ఒకరికి నిలువు పాపట యిష్టము. ఒకరికి సీమంతమే లేకుండ నెగదువ్వుకొనుట యిష్టము. ఒకరికి జడచుట్టు. ఒకరికి ముచ్చటముడి. ఒకరికి వాలుజడ. ఒకరికి కొప్పు. ఒకరికి తలవిరియఁ బోసికొనుట యిష్టము. ఒకరికి గూండకట్టు ఒకరికి గోచిపెట్టుకొనుట. ఒకరికాసె సమ్మతము. అంతవఱకేల నేను నిత్యము కట్టుకొనుచున్న చేతినూలు ముతుకచీరలనుజూచి 'అయ్యో! యీ మోటచీరలు మీకు తగినవి కావండీ. బొత్తిగా నృప్పెర వాళ్ల వేషం వచ్చింది. అందచందమే పోయిం' దని కొందఱు విషాదము వెలిబుచ్చుచున్నారు. 'స్వదేశము సింగినాదముకాకపోతే ఆ చూడచక్కని సన్నచీరలట్లు దగ్ధముచేయుటేమి? ఉత్తుకుటను నారవేయుటకు శక్యముకాని యీ పనికిమాలిన ముతకచీరలు కట్టుటేమి? ఇంతంతా బడాయి' యని కొందఱు హేళనఁజేయుచున్నారు. 'స్వరాజ్యం రానీరాకపోనీ రామరామ! సిగ్గుచేటయిన ఆ వలపా

తలవంటి సన్నచీరలుపోయి మొడలునిండ దట్టమైన బట్టయొక్కడి స్త్రీల మానుషముదక్కిన దంతేచాలు'నని కొందఱువంతోషముగ దెలుపుచున్నారు. ఇట్లు లోకము ప్రతి విషయమునందు భిన్నరుచులుగలిగియుండ నెవరిమాట నాదరణీయము? ఎవరిమాట తిరస్కరింపవలసినది? జనులు హేళనచేయుచున్నారని దేశహితకరమైన స్వదేశ వస్త్రధారణము మానవలెనా? మానెద ననుకొనుము. "లోకుల పేళనలకు వెఱచి దేశక్షేమకరమైన స్వదేశ వస్త్రధారణము మానితివే! యెంత యవివేకివ"ని మందలించు నంతరాత్మ కేమిసమాధానము? తన్నుమాలిన ధర్మము లేదుగదా! ముందాత్మసంతుష్టి చూచుకొనకదా లోకసంతుష్టి చూడవలయును?

కాన నామనసునకువచ్చిన విషయములను స్త్రీజనహితముకూడ గమనించివ్రాసితిని. అవి కొందఱ కింపుగానుండకుండిన నేమిచేయుదును? విశేషపట్టుదలతో యంత్రాలయపద్ధతిని స్థాపించిన నేతపనిశ్రమాలయము తెరువవలెననిచేయజాలవని యూనది పురుషులకే దుస్తరమైన కార్యముగాన మనస్త్రీలు బొత్తిగా చేయజాలరనియు కాన యథాశక్తి నెవరికివారు రాట్నపుపని నిర్వహింపజాలుదురనియు నందువలన నెట్టికష్టము నెట్టియపఖ్యాతిగలుగదని నేజెప్పినమాట కొందఱకు డంబప్రియులకు రుచింపకుండిన పోనిమ్ము. యథార్థప్రకటనమునకు జంకెందుకు?

స్వదేశవస్త్రవ్యాపనముగూర్చి గాని సనాతనాచారము లనుగూర్చిగాని మొల్లనుగూర్చిగాని నాయభిప్రాయమును నేను వ్యక్తీకరించితిని. వానికి హేతువులైనవా రంగీకరించెదరు. కాని వారు నిరాకరించెదరు. అందు తప్పులేదు. నాకు కోపములేదు. నా లేఖలమూలకముగా నిష్టముగాను అయిష్టముగానో అందఱిహృదయములలో నొకవిధమైన చలనముగలిగి స్త్రీజనాభ్యుదయకరములగు విషయములు విమర్శనల పొందుటయే నాకుసంతోషము. అట్లుచేసిన సత్కారమునకు నేను కృతజ్ఞురా

మొల్లనుగూర్చి భాషాభిలాషిణిగారు వ్రాసిన సమాధానమును చూచితిని. మొల్ల కులమా, కవిత్వమా, ముఖ్యమిప్పడు? అని వారు తమ వ్యాసమునకుఁ జక్కని శీర్షిక నిడిరి. ఆ శీర్షికఁ జూడగనె నాకోరికగూడ నదియేయగుట నత్యానందము గలిగి నావ్యాసము నుత్సాహముతోఁ జదువ నారంభించితిని. వ్యాసముచదువుటైనది. అసంఖ్యాకాలోచనలతో హృదయము నిండిపోయినది. ఏమి ఆలోచన! మొల్లకులము మంచిదికాదని భాషాభిలాషిణిగారిన్ని యుదాహరణములతో నిన్నిసూత్రము లింతగట్టిగ వాకొనుచున్నారే. నిజముగా మొల్ల మంచిదే కాదా? నేనవివేకముగా నియోగ్యత నామెకుఁ గట్టిపెట్టుచున్నానా? నాదేపొరపాటా? నిజముగా నాదేపొరపాటా? అని యీవిధముగా నామదియందు సందేహము తోచినది. అప్పుడొకచిన్నకథ జ్ఞాపకమువచ్చినది. ఒక బ్రాహ్మణుఁడు

యజ్ఞార్థ మొక నల్లమేకను గొనిపోవుచుండ దానినెట్లయిన నపహరింపదలంచిన నలువురు దొంగలు మార్గమధ్యమున నెడనెడ గూర్చుండి "అయ్యా! నల్లకుక్కను గొనిపోవుచున్నారేమండీ" యని నలుగుమాఱులడుగ నొకరుగాను ఇద్దరుగాను నలుగురుగాను పరిహసించియు దీనిని నల్లకుక్క యనినారు. నిజముగా నిది నల్లకుక్క కాబోలు కాకున్న చూచినవారెల్ల నిట్లేలయందురు? నేనే పొరపడితిగాబోలు. నల్లకుక్క నాకెందుకని విడచిపోయెనట. చిన్ననాడు బడిలో జదువుకొనిన యీచాదస్తపు బ్రాహ్మణుని కథ నామదికిం దోచినది. ఆబ్రాహ్మణుని గతియే నాకుగూడ పట్టినదా యేమియని నాలో నేనొకమాఱు నవ్వుకొంటిని.

భాషాభిలాషిణిగారి వ్యాసమును మఱొకమాఱు చదివితిని. భాషాభిలాషిణిగారు మొల్లకులట యనుటకు నిర్ధారించిన విషయము లెన్నియని లెక్కించితిని. 1. తండ్రిప్రశంసచేయునప్పుడత్తవారి యింటివారైన ప్రశంస చేయకుండుట 2. జనకప్రశంసతోబాటు పతి ప్రశంస చేయకుండుట. 3. మన యాంధ్రదేశమునందు పుష్పముల పేరులను పూర్వకాలమున కులటాంగనలు మాత్రమె బెట్టుకొనుచుండుట. 4. అన్నిటికన్న నామె కృష్ణదేవరాయల యుంపుడుగత్తెలలో నొక్కతెయని లోకప్రతీతి యుండుట. ఈనాల్గు కారణముల చేతను భాషాభిలాషిణిగారామె కులటయని నిరూపించిరి.

కులటయైన వారాంగన కావచ్చును. లేక నీచెడిన పు

ఏజాతి స్త్రీయైన కావచ్చును. వేశ్యాస్త్రీలకు తండ్రియింటి పే
రులు తమయింటి పేరుగా జెప్పుకొనుటగాని తండ్రి నామమును
బ్రతిష్టగా జెప్పుకొనుట గాని లోకవిరుద్ధమైన విషయము. వేశ్య
లు తల్లియింటిపేరే తమయింటిపేరుగాఁ జెప్పుకొందురుగాని తం
డ్రియింటిపేరు చెప్పరు. మఱియు మొల్ల తనరామాయణ పీఠిక
యందు "వారాంగన శ్రీరాముని పేరిడి రాచిలుక బిలిచి పెం
పువహించెన్" అని యొకపద్యమును వ్రాసియున్నది. అనగా
దుర్వృత్తితోఁ జరించు వారవనితయే చిలుకను రామాయని పిలి
చి మోక్షమందినది. ఇక తాను పొందుట కేమనిన దాని
భావము. ఇట్లు వారవనిత యల్పత్వమును బేర్కొనుటచే
మొల్ల వారవనిత కాదనుటస్పష్టము. ఎవరిపేరైన తల్లిదండ్రు
లో యితరపెద్దలో పెట్టవలసినదే గాని యెవరికి వారుపెట్టుకొ
నరు. కులటత్వము పెద్దదైన తరువాత వచ్చునదిగాని పుట్టినప్పు
డే వచ్చునదిగాదు. వారాంగ కాదని పైని చెప్పియుంటిని. ఇంక
కులటలుమాత్రమే పెట్టుకొనెదరు. పుష్పనామ మీమె కెట్లువచ్చి
నది? తల్లిదండ్రులే నీతిచెడిన వారైయుండినచో నీ పేరుపెట్టి
యుండవలె. లేక యీమె పెద్దదైన తరువాత బుద్ధితో పాటు పే
రునుగూడ మార్చుకొని యుండవలె. తల్లిపేరామె యసలే యె
త్తలేదు. తండ్రిశివభక్తిపరుడని చెప్పినది. దైవభక్తుడగు నాతం
డు నీతిమాలిన వాఁడనుట దోషము. ఇంక యీమెయే పేరు
మార్చుకొనెనా యనిన బుద్ధులు మాఱినను పేరులు మాఱుట

యుంతినటుకు చూచుటలేదు. కాన పేరుచేత నామెకు కులటా దోష మాపాదించుట న్యాయముకాదు.

సౌభాగ్యవతియగు గుడిపూడి ఇందుమతి దేవిగారితో మేము మొల్ల విషయమై ప్రస్తావించి నప్పుడు తాముసైతము మొదట లక్షణా పరిణయముచదివినప్పు డత్తవారి ప్రశంస చేయ లజ్జించితిమనియు తరువాత తమశ్వశురగారియొక్కయు నితర పెద్దలయొక్కయు సలహాపైని యత్తగారి మామగారి పేర్లచూ (తము వ్రాసి భర్తగారి పేరు సిగ్గుచే విడిచితిమనియు నిటీవల తాము తగవునుచూచి నీమధ్య వ్రాసిన యంబరీష విజయము నందు భర్తగారి పేరుగూడ వ్రాసి భావిచరిత్రకారులు మొల్లను వలెనె తమ్మునుగూడ నపోహల పాలుచేయకుండ మర్యాద దక్కించుకొంటి మనియు చెప్పియున్నారు.

మొల్ల రామాయణమునందు నేవియు నభ్యశ్రృంగార పదములు గర్హింపఁ బడుచున్నవో యట్టివే యొకటి రెండుపదములు ఇందుమతి దేవిగారి లక్షణా పరిణయమందును గలవు. అట్లుగలవని యిందుమతి దేవిగారె చెప్పియున్నారు. భాషాభిలాషిణిగారు గమనించెదరు గాక.

విజ్ఞానచంద్రికా పరిషత్పరీక్షలోను, నర్సాపురం తాలూకాభివృద్ధి సంఘమువారి స్త్రీల బహుమతి పరీక్షలోను ప్రథమమున నుత్తీర్ణురాలై యనేక స్వర్ణపతకములను రొక్కపు బహుమానముల నంది యమృతవల్లి బుద్ధచరిత్ర రంగ శతకము ఇ

ర్యాదిగ్రంథములను వ్రాసి పేరుగాంచిన శ్రీమతి కంచనపల్లి కనకమ్మగారి నామము భాషాభిలాషిణిగారును వినియుండర నుకొనెద. ఆమె అత్తవారింటిపేరు ద్రోణంరాజువారు పుట్టినిం టివారిపేరు కంచనపల్లివారు. అయినను గ్రంథములయందుగా ని మఱే సందర్భములనుగాని యామె తన యత్తవారింటిపేరు ప్రకటించదు. కంచనపల్లి కనకమ్మగారనే వ్యవహరింపుచున్నా రు. తాన నిందుమతీదేవిగారివలె లజ్జాశకతనో లేక కనకమ్మ గారివలె భర్తృమొగమెఱుగని బాలవితంతువగుటవల్లనో మ ఱేకారణమువల్లనో పతిప్రశంస, వారి యింటిపేరు వ్యవహరింప కంతమాత్రమున నామె కులటయని నిరూపించుట నాకు యు క్తముగాఁ దోచుటలేదు. భాషాభిలాషిణి గారు జూపిన నాలు గవ యుదాహరణము కృష్ణదేవరాయల యుంపుడుగత్తెయని లోక ప్రతీతియుండుట. ఇంతవఱకు నేనిమాటను వినియుండలే దు. ఇప్పుడువినినను విశ్వసించుట కాధారము కనుపడలేదు. ఎక్కడ నెల్లూరుమండల గోవవరము! ఎక్కడ! కృష్ణదేవరా యల విద్యానగరము! అదియట్లుండె. మొల్ల కృష్ణదేవరాయ ల యుంపుడుగత్తెయే యైనచో కవీశ్వరుడును కవిపోషకుడును కవితా ప్రియుడును విశేషించి మహారాజునైన యాతనిగూర్చి యొక్కముక్కైనఁ దన రామాయణము నందు వ్రాయకుండు నా? కారణమేమి? సిగ్గా? ఉంపుడుగత్తెకు సిగ్గన్న నలుగుర తప్పుదురుగదా. మఱియు మొల్ల తన రామాయణము నందు

కృష్ణదేవరాయల నొక్కింతైన ప్రస్తావించ కుండుటయేగాక

ఉ॥ సల్లలితప్రతాప.............................

బల్లిదుఁడైన రామనరపాలకునిన్ స్తుతిసేయుజిహ్వకున్
చిల్లరరాజలోకమును చే కొని మెచ్చగనిచ్చపుట్టునే

అని పరరాజ తృణీకరణము చేసియున్నది. మొల్ల కృష్ణదేవరాయల యధీనమున నున్న స్త్రీయైనచో నామె యట్లు వ్రాసియుండదు. పెద్దన తిక్కన రామరాజ భూషణుడాది సత్కవీంద్రులచే నత్యధికముగా గీర్తింపఁబడిన కృష్ణదేవరాయల నుగూర్చి యొక్కింతైన వ్రాయకుండ నుండియు నుండదు. ఇతరులెల్లవచ్చి తనప్రభువునకు గ్రంథములను వ్రాసి కృతియిచ్చుచుండ మొల్ల తాను వ్రాసిన గ్రంథము కృతియివ్వకుండుటయేగాక చిల్లర రాజలోకము మెచ్చ నెవ్వరికిచ్చపుట్టునని స్వతంత్రముగా చులకనగా వ్రాసియున్నది. అట్లువ్రాసిన యాపుడుగత్తెను కృష్ణరాయలు హర్షించియుండునా? ఇవంతయు పోనగనిమాట. కాన నిస్సారములగు నాధారములచే నామెగీర్తికిఁ గళంకము దెచ్చుట భావ్యముగాదు.

చిట్టచివరకు దన యూరుపేరైన డంబముగనుండు నేమో యనిబూర్తిగఁ జెప్పకొన లేదనియు శృంగార రసమునకుఁ జోటివ్వలేదనియు నే సన్నుతములు వ్రాసితినని భాషాభిలాషిణిగాను వ్రాసెను. ఇందు ఒకదోషము గలిగినది ఊరుపేరులైన, అన్నివ్రాసియుంటినని నా జ్ఞాపకము. అదినా వ్రాత పొరపాటో ముద్ర

కాపొరపాటో ఊరిపేరైన యని పడినది. అయిన నిందు నేను వ్రాసిన యన్నృతమేదియొ నాకు గోచరించుటలేదు. ఆమెయారుపేరులు పూర్తిగాఁ జెప్పిన మనకీతగవే లేకపోవును. అట్లుచెప్పకపోవుటతప్పని నేను భాషాభిలాషిణిగాను నందఱను కొనుచున్న మాటయేగాని క్రొత్తగాదు. అయితే వారు కులస్త్రీ కావుండుటచే భర్తనామము గాని యూరిని యింటిపేరుగాని చెప్పలేదనుచున్నారు, నేను డంబముగా నుండునని చెప్పలేదనుచున్నాను. ఇదియే మాయిరువురకు వ్యత్యాసముదు. అదియుగాక నామె తనగ్రామము గోపవరమని చెప్పలే. «విఖ్యాత గోపవరపు శ్రీకంఠ మల్లేశు వరముచేత నెఱిఁగవిత్వంబుఁ జెప్పగా నేర్చికొంటినని మాత్రమామె వ్రాసినది. మన ఆంధ్రదేశములో ననేకులకు తిరుపతివెంకటేశ్వరస్వామి యిష్టదైవముగదా. అయితే వారందఱకు తిరుపతి కాపుర స్థలమా? కాదుగదా! అట్లేయామెకు గోపవరపు శ్రీకంఠ మల్లేశు డిష్టదైవమై యుండియు నామె దానికి సమీపమున నుండెడి మఱేగ్రామవాసిని యైననైయుండవచ్చును. లేక గోపవరమే కావచ్చును గాని యిదియని నిరూపింపరాదు, ఇక శృంగారమునుగూర్చి నాకుఁజూడ మొల్లరామాయణము నందమితముగు శృంగారరస మెక్కుడను గాన్పించుటలేదు.

గీ॥ «స్తనభరంబుననీ పోల్కినదనరినట్టి"

ఇట్టి పద్య పాదము లొకటి రెండుండిన మాత్రముననే

శృంగారరసము వెల్లివిరిసి నట్లుగాదు. ఇట్టిపదములు మనఆంధ్ర భారత భాగవతాది గ్రంథములలో గూడ గలవు. అంత మాత్రమున నవి శృంగార కావ్యము లనిపించుకొనునా? శృంగార రసమునకీ యొక్క మాటయే నా యేమి మూలము?

ఈసందర్భమున

సీ॥ మిసమిసల్ చిమ్ముచు......

నారఁ బెట్టింయట్టి • యచ్చంపుఁ బాలలో
గరళమ్ము నద్దమ్ము • గక్కుచుండు
కదళికా పాకపుఁ • గయితలోఁ జెముకత
మూర్ఖ గాఢ లై సూర్చు • ముద్దుపళని

అని పండితకవులచే నిరస్కరింపఁబడిన ముద్దుపళని గ్రంథము మొల్ల యందలి కోపముచే భాషాభిలాషిణిగారిచే యోగ్యమని పించుకొనుటాశ్చర్యకరము. ఏమికారణమైనను చెప్పిచేసిన దోషము లేసు కాబోలు. మఱియు నాకొక యూహందోచుచున్నది. చెప్పినభాషాభిలాషిణిగారు నన్నుగూర్చి యేమో యని భయముగా గూడనున్నది. అయినను చెప్పెదను. వారి మాటలకుఁ బలయోగ్యమేగద వారి వ్యాసమును విమర్శించినది.

మొల్ల తన రామాయణమునందు తన తండ్రి శివభక్తిరతుఁడని చెప్పినది. మఱియు తనకు శ్రీకంఠ మల్లేశు కృపచేతఁ కవిత్వమబ్బినదనియు చెప్పినది. ఈరెండు కారణములచేత నామము మొల్లగాక మల్లియేమొ. శివభక్తుడగు నామె

తండ్రి తనయిష్టదైవమగు మల్లేశ్వరస్వామి పేరం దనకూతురికి మల్లియను పేరు బెట్టుకొనెనేమో. జనవాక్యమీఁద మల్లినామము మొల్లగా మారెనేమొ యని సందేహము పొడముచున్నది. దైవానుగ్రహము వలన నాయూహ యదార్థమగుచో మల్లినామము శూద్రులలో ననేకులు పెట్టుకొనుట వాడుక కావున మొల్లకాపాదింపఁబడిన గుణదోషము కొంతవఱకు బాయువచ్చును.

మన పూర్వకవులును కవయిత్రులును కొందఱు డంబప్రియులు కాకుండుటవల్లను, రాజమాశ్రయించి కృతియివ్వని భక్తులును స్వతంత్రప్రియులును నగుటవల్లను, రాగిజనులు తమచరిత్రల కొంతైనను గాన దమచరిత్రాధారమున వ్రాసి పెట్టవలయునని యూహింపకుండుటవల్లను, దమవంశవృత్తమును సాంగముగా వ్రాసియుండలేదు. ఆకారణముచేత మన యాంధ్రకవుల గృహనామములును నామములును ననేకములు వివాదాస్పదములుగా నున్నవి. వానితోఁబాటు మొల్లనామము గూడ సంశయాస్పదముగా నున్నది. చరిత్రకారులు విమర్శనమును బరికింతురుగాక

మొల్ల దైవభక్తియు పాపభీతియుఁగల విదుషియనియు నామెజీవితము ననేక కారణములచే దోష సంకలితము గాదనియు. నా మనోనిశ్చయమగుటచే భాషాభిలాషినగు మొల్ల ర్యాసమును విమర్శించితినే కాని కుటిలత్వముచే మలినమై

ల్లను కులస్త్రీయను నన్నత వచనములతో బట్టువలె పొగడి బిత్తుకఁదలంచి కాదని భాషాభిలాషిణిగారికి వందనములతో విన్నవించుచున్నాను ఇంకను వారి తత్త్వము పరివర్తనము గా న్నచో వారల్లే నేపల్లే యనుకొనుచుందుము. అంతు తే ప్పేమియు లేదుగదా!

శిల్పలతా తీగలాగిన బావె తుంతయు గదలిన సామ్యము నీవువేసిన యొకటిరెండు ప్రశ్నలకింత దీర్ఘలేఖ వ్రాయవలసి వచ్చినది. వేము క్షేమము. మీక్షేమాంతము వ్రాయుము.

ఇట్లు

ప్రియమిత్రురాలు

—శారద

మొల్ల కవయిత్రి సూక్తి జగములోఁ బేర్కొనఁబడఁగినది. [illegible] జనులమా [illegible] వాక్యసారము ము నిజములోఁ జెప్పఁబడఁగినది. సంస్కృత కవులలో నిన్నయభట్టా రకునకీఁబడిన యాగస్థానమును స్త్రీకవయిత్రులలో [illegible] నందుటకు బాత్రతఁ బొందినది. భాగవతత్రయములో సాత్త్వికపోతనలతో [illegible] డందు నున్నది. కవులచే [illegible] శ్రీపీ [illegible] [illegible] దనకు ఘనాత్మకాలుగా చెప్పఁబడినది [illegible] నామాహాత్మ్యమును ప్రత్యక్షపరచా [illegible] మేము [illegible] దుష్టా

దీపింజలవలె నెగరఁగొట్టఁగు నను మానప్రమాణముల యాధార మునఁ గులటామండలంబున కీడ్వఁ బ్రయత్నింపఁ గూడదనియు, నీడ్చిన లోక మంగీకరింపదనియు మాయభిప్రాయము.

పత్రికాధిపురాలు.

సుభాషితరత్నావళి.

౫౧ సదభిమానాదరణ సుస్పష్టికత్ సుమా

౫౨ కామప్రేరితోద్రేకము ఆజ్యాగ్నివత్ సుమా

౫౩ కామోపశమనము జలపతితాగ్నివత్ సుమా

౫౪ సత్యవాక్యలవాక్కు సుధారసవత్ సుమా

౫౫ అసత్యవాక్యలవాక్కు విషవత్ సుమా

౫౬ దుర్భాషలు కుక్కుట వృశ్చికవత్ దుఃఖభాజనములు సుమా

౫౭ సద్భాషలు శశికిరణవత్ సుమా

౫౮ శాంతపురుషులు రోహిణీయుత శశివత్ ప్రకాశించెదరు సుమా

౫౯ ప్రపంచ సుఖాపేక్షకుల యానందము బ్రహ్మానందంవత్ సుమా

౬౦ కోపిష్టులగు తామసులు అమాచంద్రవత్ప్రకాశహీనుల గుదురు సుమా

౬౧ పరోపకారులు పూర్ణిమాచంద్రవత్ ప్రకాశించెదరు సుమా

౬౨ పరాపకారులు గ్రహణవత్ సుమా

౬౩ నిష్కపటప్రేమ మాతృవత్ సుమా

ఓం

దివ్యౌషధము

వేలకొలది యోగ్యతాపత్రములు పొందిన

శిలాజతురసాయనము

ప్రతివారికిని ప్రాణసమానమైనది

అతి శ్రేష్ఠమైనగోమూత్ర శిలాజితు (మోమ్మాయి)తో తయారుచేయ బడును. దీనిని శిలాజితు లేహ్యమనికూడ చెప్పెదరు. జీవించి యున్నందులకు ఈరోగి ఆరోగి యనక ఏరోగియైనను, ఎట్టి నిరోగియైనను దీని నొకసారి తప్పక పుచ్చుకొని తీరవలయును. పాతరోగముల పారదోలుటయేగాక నూతనజాడ్యముల రానియ్యక కాపాడును. శరీరపుష్టి, శుక్రవృద్ధి, ఇంద్రియ పటుత్వము, అధిక బలము, మంచిఆరోగ్యము, అత్యద్భుతముగ కలుగజేయును. ఇంతయేల ? జీవితాశగల(స్త్రీ), బాల, వయోవృద్ధులకు సహితము నన్నివిధముల ఆరోగ్యమునకుఅమృతతుల్యమైయుండును ఇండియాయంతటను వేలకొలది డబ్బాలు ఖర్చయి ప్రఖ్యాతిపడసినది. ప్రతిదినమును యోగ్యతా పత్రికలును విశేషముగ ఆర్డర్లును వచ్చి చేరుచున్నవి. పట్టణములు, పల్లెలోననుకూడ మాకు ఏజంట్లు కావలెను. ఇంగ్లీషు కేటలాగులు కోరినవారికి ఉచితముగ పంపబడును.

శిలాజతు రసాయనము 20 తు॥ డబ్బా 1కి రు 6-0-0

శ్రేష్ఠమైన శిలాజతు బజారు హెచ్చుతగ్గు ధరలను బట్టి ఈ రసాయనము డబ్బాల ఖరీదుకూడను మారుచుండును.

చిరునామా

ఆయుర్వేద రత్న పండిత్,

బి శ్యామసుందరరావు బ్రదర్సు,

ఆయుర్వేదౌషధాలయము, బరంపురం, (గంజాం)

కమల.

ఇది 'గోల్డుస్మిత్' అను ఆంగ్లేయకవివర్యునిచే వ్రాయబడిన 'హెర్మిట్', అను దానిననుసరించి ముద్దులుమూటగట్టుచుండు శైలిలో రసవంతములగు గీతపద్యములతో వ్రాయఁబడినది. ఇందొక రాజపుత్రిక తాను మనసార ప్రేమించుకొనిన నాథుని ధనమదాంధతచే మొదట తనమనస్సును మార్చుకొని వరింపకుండుటయుఁ, పిదప కొంతవడికి పశ్చాత్తాపమునొంది వానినే వరింప నతనికొరకై యడవిలో నష్టకష్టములంబడి తుదకు ప్రేమించుటయుఁ జదివి తీరవలెను వెల రు 0-2-0 లు

శ్రీ వరలక్ష్మీ శతకము.

ఇది లక్ష్మీభక్తుల కత్యంతోపయుక్తమగు భక్తిరస ప్రధానమగు పద్యములచేనొప్పు నూతనశతకము. ఇంతియకాక నిందు నీతి మత సంబంధములగు పద్యములుకూడఁగలవు శైలిమృదుమధురము, వెల రు0-2-0

శ్రీ మహాలక్ష్మీ పూజపాటలు.

ఇందు శ్రీమతి కళ్లేపల్లి వెంకటరమణమ్మగారిచే నప్పుడప్పుడు రచియింపబడి ప్రచురింపబడిన పూజపాటలు మంగళహారతులు, క్రోడీకరించి ప్రకటింపబడినవి. వెల రు 0-2-0 లు

ఏకాంతసేవకీర్తనలు.

ఇందు గౌరీశంకరుల యొక్కయు లక్ష్మీనారాయణుల యొక్కయు ప్రణయ కలహములు, విరహస్థితి మొదలగు సాత్వికాదులయందు జరుపబడు సేవావిశేషములు సంవాదరూపముగా రచియింపబడిన కీర్తనలును తదితర భక్తికీర్తనలను గలవు వెల రు 0-2-0 లు

కాంచనమాల.

ఇదియొక చక్కని నాటకము. ఇందు ఔరంగజేబు పుత్రికయగు కాంచనమాలకును, మహారాష్ట్రవీరుడగు శివాజీకిని జరిగిన విచిత్రవివాహము ఔరంగజేబు శివాజీలకు జరిగిన సంభాషణము, మహారాష్ట్ర మహమ్మదీయుల యుద్ధము, శివాజి చెరనుండి తప్పించుకొనుట, మొదలగువంశములు పాత్రమును గొనవలెనను ఉత్కంఠయిదివఱకుగాని విశేషబుద్ధి పుట్టనీయదు. వెల రు 0-8-0లు

మా ఆంధ్రలక్ష్మి చందాదారులకును, పుస్తక భాండాగారములకును సగము వెలకు పై గ్రంథము ఇవ్వబడును

ఆంధ్రలక్ష్మి కార్యాలయము, బరంపురము, గంజాంజిల్లా

ప్రకటన.

జీతముపైనగాని మంచికమీషను పద్ధతిని గాని ప్రతి జిల్లా యందును, చందాదారులను కూర్చి ఆంధ్రలక్ష్మి మాస పత్రికకు విశేషవ్యాప్తి యొసఁగఁగల నమ్మకమైనయేజంట్లు కావలెను. వివరములు వలయువారు వ్రాసి కనుగొనవలెను

మేనేజరు,
ఆంధ్రలక్ష్మి కార్యస్థానము,
కురివివారివీధి బరంపురం, [గంజాం జిల్లా.

ఆంధ్రలక్ష్మి.

ఇది స్త్రీల యుపయోగార్థమై ప్రచురింపఁబడు మాస పత్రిక. ఇందు పూర్వసాధ్వీమణుల చరిత్రములు, విద్యావతులై పేరుఁ గాంచిననవీననారీమణుల చరిత్రములు, సుబోధకములగు చిన్ననవలలు, కథలు, నాటకములు, పాటలు మొదలగు స్త్రీల కుపయుక్తములగు పెక్కు విషయములు ప్రకటింపఁబడును. అయ్యవి స్త్రీలవిద్యాభిమానులగు పండితులవల్లను, విదుషీమణుల వల్లనున్ను వ్రాయఁబడుచుండును.

చందా వివరములు.

పోషకులకు సం॥రం॥	రు 10—0—0లు
సహాయులకు	5—0—0
చందాదారులకు	2—0—0
విడిపత్రిక	0—4—0

ప్రకటన రేట్లు.

నెలకు నిండుపుటకు	రు 2-0-0	సంవత్సరమునకు	20-0-0
పంక్తి 1కి	0-2-0	ఆరుమాసములకు	11-0-0

శ్రీమతి కళ్ళేపల్లె వెంకటరమణమ్మ
పత్రికాధిపురాలు సురవివారివీధి, బరంపురం (గంజాంజిల్లా)

Printed and Published By K. Sivaramiah
At the Andhra Lakshmi Press, Berhampore Ganjam [Dt

1923 మార్చి 1923

ఆది ...	❁	4	11	18	25
సోమ ...	❁	5	12	19	26
మంగళ ...	❁	6	13	20	27
బుధ ...	❁	7	14	21	28
గురు ...	1	8	15	22	29
శుక్ర ...	2	9	16	23	30
శని ...	3	10	17	24	31